gemeente
Haarlemmermeer

Tijd voor Jeugd in Haarlemmermeer

Nieuwe perspectieven op de leefsituatie van jongeren.

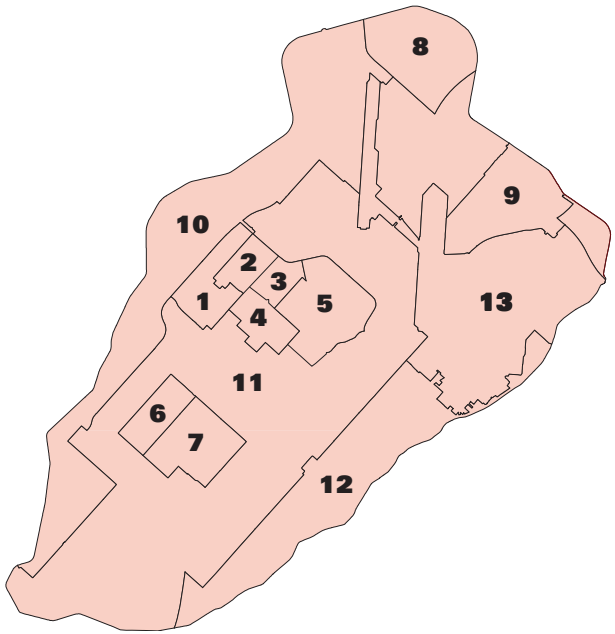

1 Hoofddorp Floriande

2 Hoofddorp Overbos

3 Hoofddorp Bornholm

4 Hoofddorp Toolenburg

5 Hoofddorp overig

6 Nieuw-Vennep Getsewoud

7 Nieuw-Vennep overig

8 Zwanenburg

9 Badhoevedorp

10 Haarlemmermeer west

11 Haarlemmermeer midden

12 Haarlemmermeer oost

13 Schiphol

VOORWOORD

De gemeente Haarlemmermeer is één van de 'jongste' gemeenten van Nederland. Door de continue instroom van jonge gezinnen zal de gemeente ook in de nabije toekomst kinderrijk blijven. De wijze waarop de jeugd zich zal ontwikkelen is bepalend voor de toekomst van Haarlemmermeer. Aan ons – als lokale overheid - de uitdagende taak om de omstandigheden te creëren waarin kinderen en jongeren kunnen opgroeien tot zelfstandige volwassenen en betrokken burgers. Om dit doel te bereiken, is inzicht in de situatie van onze jongste inwoners nodig. Voor een gemeente als de onze - met uiteenlopende mengvormen van stedelijkheid en een grote diversiteit aan leefstijlen - is deze kennis zelfs onontbeerlijk.

Dit onderzoeksrapport biedt een beeld van de huidige leefsituatie van de Haarlemmermeerse jeugd, met oog voor de diversiteit van onze woongebieden. Het onderzoek is gebaseerd op wetenschappelijke vakliteratuur en op meningen en gedragingen van de kinderen en jongeren zelf.

We hebben er bewust voor gekozen om in het onderzoeksrapport geen concrete beleidsmaatregelen of –instrumenten op te nemen. Het onderzoeksrapport is onafhankelijk en kan door een ieder op eigen wijze gebruikt worden. Het onderzoek draagt wel inzichten aan om gefundeerde beleidskeuzes te kunnen maken. Zo schept dit rapport mogelijkheden voor beleid. In deze zin zullen de onderzoeksresultaten ook een rol gaan spelen bij visieontwikkeling en bij toekomstig jeugdbeleid.

Wie als betrokken inwoner of vanuit zijn functie geïnteresseerd is in de leefsituatie en ontwikkeling van onze jeugd raad ik dit onderzoeksrapport van harte aan.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Theo Weterings
Burgemeester

Haarlemmermeer, maart 2010

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING 2

2. SOCIAALRUIMTELIJKE SCHETS 8
2.1. Haarlemmermeer blijvend kinderrijk 9
2.2. Demografische samenstelling en toekomstige ontwikkeling 10
2.3. Verschillen in sociaaleconomische status naar wijk en kern 15
2.4. Conclusies 15

3. SOCIALE, COGNITIEVE EN EMOTIONELE ONTWIKKELINGSMOGELIJKHEDEN VAN HAARLEMMERMEERSE JONGEREN 16
3.1. Ontwikkeling: van kindertijd tot adolescentie 17
3.1.1. Psychisch-emotionele ontwikkeling 17
3.1.2. Leefstijl en gezondheid 18
3.1.3. Sociale contacten 18
3.2. Invloedrijke factoren op ontwikkeling 19
3.2.1. Sociaaleconomische situatie 19
3.2.2. Effecten van scheiding 22
3.2.3. Bevolkingssamenstelling en ruimtelijke vormgeving 24
3.3. Conclusies 24

4. HOE VRIJ IS DE 'VRIJE' TIJD VAN HAARLEMMERMEERSE JONGEREN? 26
4.1. Een ordening van de vrijetijdsbesteding 28
4.2. Vrijetijdsbesteding en invloedsfeer van de ouders 29
4.3. Vrijetijdsbesteding buiten de invloedsfeer van ouders 32
4.4. Conclusies 34

5. UITGAAN 36
5.1. Jongerencentra 38
5.2. Conclusies 40

6. RUIMTE VOOR JEUGD 42
6.1. Het belang van ruimte in de eigen buurt 42
6.2. Verschillen in verstedelijking en verdichting en effecten op de openbare ruimte 42
6.3. Gebruik en tevredenheid over de openbare ruimte in de buurt 45
6.4. Conclusies 45

7. "HANGJONGEREN": OVERLAST OF VRIJETIJDSBESTEDING? 46
7.1. Hangjongeren: overlast? 48
7.2. Hangjongeren: vrijetijdsbesteding? 50
7.3. Het 'probleem van de hangjongeren' 51
7.4. Conclusies 53

8. CONCLUSIES EN SIGNALEN 54

9. ONDERZOEKSVERANTWOORDING 58
9.1. De steekproef 59
9.2. Respons 60
9.3. Weging en ophoging van de respons 61
9.4. Hulpmiddelen bij de analyse 61

10. BEGRIPPENLIJST 63

11. OVERZICHT GEBRUIKTE LITERATUUR EN DATA 65
11.1. Literatuur 65
11.2. Data 67

1

Tijd voor jeugd in Haarlemmermeer: jong zijn in een atypisch stedelijke gemeente.

INLEIDING

Haarlemmermeer ook in de toekomst kinderrijk, jong en jeugdig

Hoe Haarlemmermeer er over 25 jaar uit ziet is niet alleen afhankelijk van te nemen besluiten over ruimtelijke ordening, maar ook van het type gemeenschap dat er dan is gaan ontstaan. Onze nieuwe wijken, met hun aantrekkingskracht op jonge gezinnen uit de Randstad, leveren een continue toestroom van kinderen en jongeren en veel nieuwe geboortes op. De gemeente Haarlemmermeer behoort tot de jongste gemeenten van Nederland en zal ook in de nabije toekomst jong blijven. Bij ons treden demografische processen als ontgroening en vergrijzing minder sterk op dan in de rest van het land. In een schoksgewijze groeiende gemeente als de onze maken jongeren blijvend een aanzienlijk deel uit van de bevolking. De manier waarop kinderen en jongeren in onze gemeente opgroeien, banden met anderen en met elkaar aangaan, en zich ontwikkelen tot zelfstandige volwassenen en betrokken burgers, bepaalt de toekomst van Haarlemmermeer evenzeer als grote gebiedsontwikkelingen.

Opgroeien veroorzaakt golfbewegingen in de bevolkingssamenstelling van wijken

Om de vijf à tien jaar voltrekken zich in de nieuwere wijken grote veranderingen, wanneer de kinderen pubers en de pubers jongvolwassenen worden. Het opgroeien van kinderen en jongeren in de onderscheiden wijken verandert de leeftijdsverhouding en heeft daarmee aanzienlijke consequenties voor de omgang in de wijk tussen inwoners van uiteenlopende leeftijden. Ruime aanwezigheid van jonge mensen in traditionele kernen en in bestaande of nieuwe gebieden, brengt een heel eigen potentie en dynamiek voor de gemeente als geheel met zich mee; het levert tegelijkertijd nieuwe vraagstukken op. Hoe de openbare ruimte in de wijken adequaat vorm te geven en te beheren opdat de groep die eerst kind was en nu aan het puberen zich in de eigen woonomgeving vermaakt? Hoe de voorzieningen in de wijk met haar bewoners te laten meegroeien? Wanneer dient de wipkip vervangen door een jeugdhonk of trapveldje? Hoe jongeren te stimuleren in hun ontwikkeling en om zinvol om te gaan met hun vrije tijd? Hoe de overlast te beperken die ouderen ondervinden van, met hun vrienden op straat rondhangende, jongeren? Hoe kinderen en jongeren in deze diverse gebieden met elk zijn eigen specifieke leeftijdsopbouw voldoende speel-, ontwikkelings- en experimenteerruimte te bieden?
De jeugd vormt de opmaat naar onze toekomstige samenleving. In een gemeente met zulke kenmerken is inzicht krijgen in de situatie van haar jongste inwoners een prioriteit.

Aanpak van het onderzoek

Zonder zicht op de lokale gedifferentieerde eigenheid van onze gemeente, geen zicht op de specifieke situatie van de jeugd in Haarlemmermeer. Jong zijn in een atypisch stedelijke gemeente als Haarlemmermeer en er opgroeien betekent iets anders dan je jeugd doorbrengen in de Achterhoek of in hartje Amsterdam, maar verschilt eveneens van ‘groot worden’ in heel recente ‘New Towns’ als Almere. Gericht zoeken naar onze eigen kenmerken levert waardevolle kennis op om lokaal beleid op te baseren. Maar Haarlemmermeer vergelijken met andere, eveneens jonge gemeenten, of met Nederland als geheel, maakt het ook nog mogelijk om onze gemeente als woongebied voor jonge inwoners te waarderen. We kiezen voor een dubbele benadering: de lokaal specifieke situatie in beeld brengen én ook de vergelijking mogelijk maken tussen onze jongeren en die in andere gemeenten of met de Nederlandse jeugd als geheel.

Deze **Jeugdpublicatie 2009** bestaat daarom uit twee delen:

1. **Tijd voor de Jeugd in Haarlemmermeer:**
   Nieuwe perspectieven op de leefsituatie van jongeren
2. **Jeugdomnibus 2009:**
   Feiten en cijfers over Haarlemmermeerse jongeren

In het eerste deel van de publicatie bieden we:

Een analyse van de lokale situatie van de Haarlemmermeerse jeugd over de volgende zes onderwerpen:

- Een schets van de diversiteit in sociale en ruimtelijke omgeving waar de Haarlemmermeerse jeugd opgroeit (Hoofdstuk 2)
- Inzicht in verschillen in ontwikkelingskansen van uiteenlopende groepen jongeren (Hoofdstuk 3)
- Een overzicht van vrijetijdsbesteding (Hoofdstuk 4)
- Uitgaansbehoeften en feitelijk gedrag (Hoofdstuk 5)
- Verschillen in gebruik en waardering van de eigen buurt en woonomgeving in verschillende woongebieden (Hoofdstuk 6)
- Een verkenning van mogelijke oorzaken en verklaringen van jongerenoverlast (Hoofdstuk 7)

Dit eerste deel sluit af met algemene conclusies en signalen (Hoofdstuk 8) en de onderzoeksverantwoording (Hoofdstuk 9). In bijlagen 1 en 2 staan de literatuur- en begrippenlijst.

In het tweede deel volgt de presentatie van cijfers en feiten over de Haarlemmermeerse jeugd, geordend naar een aantal thema's en waar mogelijk vergeleken met landelijke cijfers.

Feiten en cijfers over de jeugd, gegroepeerd naar thema's:

- Demografische ontwikkelingen
- Gezin en opvoeding
- Gezondheid
- School
- Werk en inkomen
- Vrijetijdsbesteding
- Cultuur- en sportdeelname
- Actief in de maatschappij
- Veiligheid en opvattingen over de buurt

Per thema worden de tabellen voorafgegaan door conclusies. In de tabellen wordt naar de verschillende hoofdstukken van het eerste deel verwezen. Op deze wijze zijn beide delen zowel afzonderlijk als samen te lezen en te benutten.

Onderzoeksopzet

De ondertitel van het eerste deel 'Nieuwe perspectieven' duidt op een viertal aspecten in de onderzoeksopzet die nog niet waren ingezet bij vorig onderzoek naar de Haarlemmermeerse jeugd.

- We hanteren vrijetijdsbesteding als leidraad om inzicht te krijgen in de leefsituatie van onze jeugd en wel zoals jongeren deze zelf duiden en ervaren. Behoefte aan inzicht in wat de jeugd zelf beweegt deed ons kiezen voor een breder blikveld dan alleen de kennisbehoefte voor bestaand beleid. Wij waren nieuwsgierig welke onderwerpen, plaatsen en mensen in het leven van jongeren voor hen zelf belangrijk zijn. De kennisverdieping, nodig om bestaand beleid verder aan te kunnen vullen of bij te stellen, is vanzelf in het onderzoek meegenomen. Hoe de jeugd haar vrije tijd besteedt, verandert met de leeftijd. In het onderzoek zijn daartoe drie groepen onderscheiden: kinderen van 8 t/m 11 jaar, pubers van 12 t/m 17 jaar en jongvolwassenen van 18 t/m 24 jaar.
- In dit onderzoek passen we bestaande kennis over verschillen tussen wijken en kernen[1] en over atypische mengvormen van stedelijkheid[2] toe op de situatie van onze jeugd. Verschillen in ontwikkelingskansen en in overlast in wijken kunnen we nu relateren aan de uiteenlopende typen openbare ruimte in onze wijken en kernen.
- Een derde nieuwigheid in de opzet van dit onderzoek betreft het tegelijkertijd benutten van zowel de Volwassenenenquête 2009 (t.b.v. Kijk op de Wijk 3) als de Jeugdenquête 2009. Tot nu toe waren deze bestanden in de analyses niet op elkaar betrokken. Dit stelt ons in staat het perspectief van de jongeren zelf aan te vullen met dat van volwassenen. In het hoofdstuk over jeugdoverlast heeft dit nieuwe inzichten opgeleverd en nuances aangebracht over dit - ook in onze gemeente - zeer actuele onderwerp.
- Tenslotte zijn demografische gegevens benut van kinderen en jongeren en over de verhouding jong-oud. Voor een doorkijk in de toekomst gebruiken wij prognoses over te verwachten aantallen kinderen en jongeren. We voorzien dat in een aantal wijken de wisseling van kind in puber en jongvolwassene zich geconcentreerd binnen tien jaar voltrekt en niet zoals elders - in minder schoksgewijs groeiende gemeenten - geleidelijk verloopt. Ons groeitempo als gemeente maakt ons anders. Dit nieuw verworven inzicht stelt ons in staat om sneller in te spelen op voorzienbare behoeften en mogelijke spanningen tussen jongeren, volwassenen en ouderen in onze wijken.

[1] Kijk op de Wijk 2004, 2007 en gegevens uit het bestand van 2009.

[2] Staat van Haarlemmermeer 2008.

Samenvatting van de meest relevante conclusies

Hieronder bieden we een doorkijk in de opvallendste conclusies van het onderzoek. Deelconclusies treft u aan het eind van ieder hoofdstuk. In Hoofdstuk 6 van het eerste deel zijn alle conclusies en signalen uit het rapport te lezen.

- De gemeente Haarlemmermeer is demografisch jong en zal dat in de toekomst ook blijven. De aantrekkingskracht die onze woningvoorraad - en de sortering daarbinnen - uitoefent op jonge gezinnen met kinderen in de Randstad is hier debet aan.
- De continue instroom van kinderen en jongeren in de nieuwere wijken zorgt elke tien jaar voor omslagen in de heersende leeftijdsgroep in de wijk. Kinderrijke wijken veranderen schoksgewijs per decennium in wijken met veel opgroeiende pubers.
- De meeste kinderen en jongeren groeien op in betrekkelijke welvaart en welzijn. Een kleine groep derft kansen bij de eerste groei en ontwikkeling. De verschillen in ontwikkelingskansen van jongeren tussen wijken blijken in onze gemeente toch aanzienlijk. Dit is zoals reeds bekend te verklaren uit diversiteit in opleidingsniveau van de ouders, huishoudinkomen en eigen onderwijstype van de jongere. Nieuw - maar ook relevant voor een gemeente als de onze met zulk uiteenlopende soorten openbare ruimte - is dat behalve sociale ook ruimtelijke kenmerken van de wijk de ontwikkelingskansen van kind of jongere bepalen. Kinderen van laagopgeleide ouders met een smalle beurs brengen meer tijd buiten op straat door. Juist voor hen is een verzorgde doch voor jongeren aantrekkelijk ingerichte ruimte voor spelen, verblijf en ontmoeting een belangrijke, onderwijs aanvullende, ontwikkelingsstimulans.
- Kinderen van hoger opgeleide ouders hebben een strak georganiseerde vrije tijd. Zij brengen die vaak door onder toezicht van ouders of professionals. De flexibiliteit in hun vrije tijd is gering. Zij besteden minder tijd aan contacten met anderen en zijn minder buiten op straat aan te treffen. Deze kinderen krijgen minder ruimte om hun vrije tijd naar eigen keuze in te delen, om buiten rond te hangen of om met hun leeftijdsgenoten met vallen en opstaan te experimenteren op weg naar volwassenheid.
- In de leeftijdsgroepen van 12 tot 18 blijkt het uitgaansleven zeer gedifferentieerd. Elke groep jeugdigen prefereert zijn eigen sound. Muziek voorspelt beter wie welke plek zal bezoeken dan afstand of toegangsprijs. De jongerencentra blijken voor slechts een heel specifiek publiek aantrekkelijk.
- Jeugdoverlast in wijken is sterk afhankelijk van de bebouwings- en bevolkingsdichtheid in de wijk en van de interactie tussen jongeren en de oudere generaties.
- De leeftijdsopbouw van onze bevolking is en blijft in continue beweging. Inzicht in toekomstige toe- of afname van kinderen en jongeren in de wijken biedt de mogelijkheid om tijdig te anticiperen op voorzieningenbehoefte en eventuele sociale ‘bottlenecks’.

Feiten, interpretaties en beleidsvoorbereiding

De onderzoeksresultaten komen gedeeltelijk voort uit statistische analyses. Dit houdt in dat waar in het onderzoek gesproken wordt over jongeren met weinig ontwikkelingskansen men dit niet dient te interpreteren als: 'behoort tot de groep en heeft dus minder kansen'. Het betekent wel dat een jongere, behorend tot die groep, minder kans heeft op het afronden van een (hogere) opleiding of op een baan, etc. Dit geldt eveneens voor soorten openbare ruimte in wijken die als minder gunstig worden geduid. Zo blijft altijd mogelijk - maar niet waarschijnlijk - dat een groep jongeren een straat of open plek een ontmoetingsfunctie toekent, die niet rijmt met de dichtheid van bebouwing of onfraaie vormgeving van de wijk.

De resultaten van dit onderzoek zijn onafhankelijk en politiek neutraal. Dit wil zeggen: bruikbaar ongeacht de politieke kleur of het kennisbelang van bestuurder, raadslid, beleidsmaker of externe partner. De onderzoeksresultaten zijn geen dictaten voor beleid; ze bieden wel de mogelijkheid om beleid te baseren op kennis en op inzicht in de diversiteit binnen onze gemeente.

2

Jonge en oude wijken: een kinderrijke bevolking in verandering.

SOCIAALRUIMTELIJKE SCHETS

De schoksgewijze ruimtelijke ontwikkeling van nieuwe wijken en de organische groei van traditionelere kleine kernen hebben in onze gemeente geleid tot scherpe contrasten in demografische opbouw: wijken en kernen met veel kinderen en jongeren én gebieden met juist oudere inwoners. De spreiding van kinderen en jongeren in de gemeente is daarom onevenredig (zie Tabel 1.1 van de Jeugdomnibus). Fasegewijs kwamen er grote aantallen kinderen en jongeren in nieuwe wijken en kernen wonen, die de leeftijdsopbouw van de gemeente veranderden en de sociale compositie in de kernen en wijken transformeerden. Wijken met een redelijk evenwicht in leeftijdsopbouw of waarin jarenlang vooral ouderen woonden, werden plots kinderrijk en bevolkt door groepen jongeren van verschillende leeftijden. Deze snelle toename van de jongste bevolkingsgroep stelde nieuwe eisen aan wijkvoorzieningen en aan de vormgeving van de openbare ruimte, maar ook aan omgangsvormen in de wijk en de tolerantiegraad van de oudere leeftijdsgroepen. De schoksgewijze ruimtelijke groei leidde tegelijkertijd ook tot uiteenlopende vormen van verstedelijking en daarbij horende openbare ruimte, die vaak niet bedacht en ontworpen waren op de groei en ontwikkeling van kind en jongere tot volwassene.

Deze diversiteit in sociaalruimtelijke omgeving - waarin de Haarlemmermeerse jeugd opgroeit - kan leiden tot ongelijkheid in ontwikkelingskansen; die zijn niet louter herleidbaar tot de sociaaleconomische positie van de ouders, maar worden ook beïnvloed door verschillen in bevolkingsopbouw en ruimtelijke vormgeving van de wijk. Het aantal leeftijdsgenoten in de eigen wijk en het type openbare ruimte en gebruik ervan bepalen immers ook een reeks andere zaken: mogelijkheden om met significante anderen om te gaan - zowel leeftijdsgenoten als andere volwassenen dan de eigen ouders - en ongestoord buiten kunnen zijn en vrienden ontmoeten zonder dat dit meteen als overlast wordt ervaren. Kortom, zij scheppen of belemmeren de mogelijkheden om tot volwassen individu op te groeien met sociale vaardigheden en normen en om je te ontwikkelen tot onafhankelijk burger binnen een gemeenschap. Hoe een kind of jongere zich ontwikkelt hangt af van een reeks van factoren. Sommigen zijn beïnvloedbaar door ouders, leraren, jeugdinstellingen, eventueel ondersteund door gemeentelijk jeugdbeleid. Anderen vormen een ‘hardere’ context. In dit hoofdstuk geven we inzicht in een drietal van deze ‘hardere’ omgevingsfactoren die de groei en ontwikkelingsmogelijkheden van jongeren beïnvloeden en die sterk gerelateerd zijn aan het type gemeente dat wij de afgelopen decennia geworden zijn; zeer gevarieerd in sociale compositie en in ruimtelijke typologieën. Achtereenvolgens bieden we een beeld van:

- Demografische samenstelling van Haarlemmermeer en toekomstige ontwikkelingen (paragraaf 2.1)
- Aantal kinderen en jongeren naar wijk en kern en toekomstige ontwikkelingen (paragraaf 2.2)
- Verschillen in sociaaleconomische status naar wijk en kern (paragraaf 2.3)

2.1. Haarlemmermeer blijvend kinderrijk

Haarlemmermeer is - in vergelijking met Nederland - een kinderrijke, jonge gemeente met een oververtegenwoordiging van kinderen uit de jongste leeftijdsgroepen (Figuur 2.1). De oorzaak van deze bevolkingssamenstelling is de grote instroom van 25-35 jarigen (vooral afkomstig uit Haarlem en Amsterdam). Haarlemmermeer is voor deze groep jonge gezinnen met kinderen én tweeverdieners met kinderwens aantrekkelijk vanwege het ruime aanbod aan eengezinswoningen met tuin, dichtbij de grote stad.

Figuur 2.1: Aantal kinderen en jongeren per 1.000 inwoners in Haarlemmermeer en Nederland (01-01-2008)

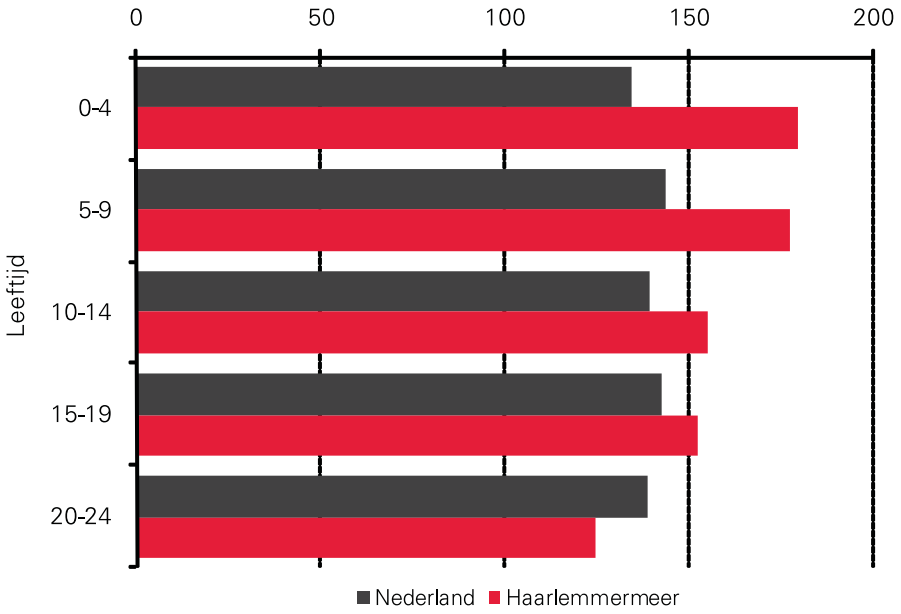

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2008 & CBS, 2008.

Gelegen in het noorden van de Randstad - met schaarste aan laagbouw en eengezinswoningen - oefent Haarlemmermeer een permanente aantrekkingskracht uit op jonge huishoudens uit omliggende stedelijke gebieden. De lijnen in Figuur 2.2 laten zien dat 25 jaar na oplevering het aantal kinderen en jongeren per 100 huishoudens niet blijvend groeit, maar stabiel wordt. Continue instroom van jonge huishoudens met kinderen zorgen op termijn voor een ongeveer gelijk blijvend aandeel jongeren. Zonder deze instroom zou het aantal kinderen en jongeren blijvend afnemen en zou er sprake zijn van sterke vergrijzing. De permanente migratiedruk remt in Haarlemmermeer de vergrijzing van de bevolking af.

2.2. Demografische samenstelling en toekomstige ontwikkeling

Met de groeistoten sinds de jaren zeventig is het demografische en het sociale karakter van de gemeente sterk veranderd. De wijken en kernen kregen eenzijdige populatie-injecties. Vooral gezinnen met kinderen bevolkten de nieuwe wijken, hierdoor ontstonden demografische contrasten tussen 'oudere' en 'nieuwe' woongebieden in Haarlemmermeer.
In de nieuwe woonwijken Toolenburg, Getsewoud en Floriande is het aantal kinderen en jongeren hoog; kinderen uit de twee jongste leeftijdscategorieën (8-11 / 12-17 jaar) zijn er oververtegenwoordigd (Figuur 2.7). Deze concentratie heeft als voordeel dat kinderen alle gelegenheid hebben tot contact met leeftijdsgenoten en hun sociale vaardigheden verder kunnen ontplooien. De kinderen van nu zijn binnen tien jaar echter adolescenten geworden met andere verwachtingen van en gedragingen in de openbare ruimte. In die wijken, waar bij het ontwerp van de buitenruimte geen of te weinig rekening is gehouden met de leeftijdsverandering van de jeugd, kan verdringing van en concurrentie tussen groepen jongeren op gaan treden.

De samenstelling van de jeugd in 'oudere' woongebieden is anders van aard. Hier vormen de 18-plussers de dominante groep. Ook deze groep stelt heel eigen eisen aan een 'eigen plek' om te verblijven en elkaar te ontmoeten. In onze gemeente met haar demografische contrasten en haar diverse mengvormen van stedelijkheid en dorpsheid vraagt de inrichting van de openbare ruimte voor deze leeftijdsgroep om extra aandacht; de gemêleerde bevolking in de oudere woongebieden zou namelijk minder tolerantie op kunnen brengen ten aanzien van het gedrag van deze adolescenten (zie Hoofdstuk 7).

De demografische ontwikkeling in onze gemeente vindt niet geleidelijk plaats, maar met horten en stoten. Inzicht in deze discontinue patronen is noodzakelijk bij het plannen, ontwerpen en beheren van de openbare ruimte in de wijk en de daar benodigde speelvoorzieningen en ontmoetingsplekken. Wijken met veel kinderen en met een grote behoefte aan speelveldjes en wipkippen veranderen binnen tien jaar in wijken met veel jongeren met behoefte aan ontmoetingsplekken en sportveldjes. Vooral in de jonge Vinex-wijken blijft de leeftijdsopbouw de komende jaren nog sterk in beweging: zowel in Floriande als in Getsewoud neemt het aantal kinderen en jongeren nog fors toe. In Floriande zal het aantal kinderen - in alle leeftijdsgroepen - gelijkmatig blijven toenemen; in Getsewoud zal vooral de groep van 12 tot 18 jaar stijgen (zie Figuur 2.3 – 2.7). Hoewel de jeugdpopulatie in de Vinex-wijken sterk stijgt, blijft het aantal kinderen en jongeren in de kleine kernen gelijk; de omvang van de jeugd in de wijken Bornholm en Overbos krimpt. In Getsewoud en Badhoevedorp gaat de sterkste stijging plaatsvinden van de oudere jeugd (18+) (zie Tabel 1.1 in Jeugdomnibus).

Figuur 2.2: Ontwikkeling van het aantal kinderen en jongeren per 100 eengezinswoningen

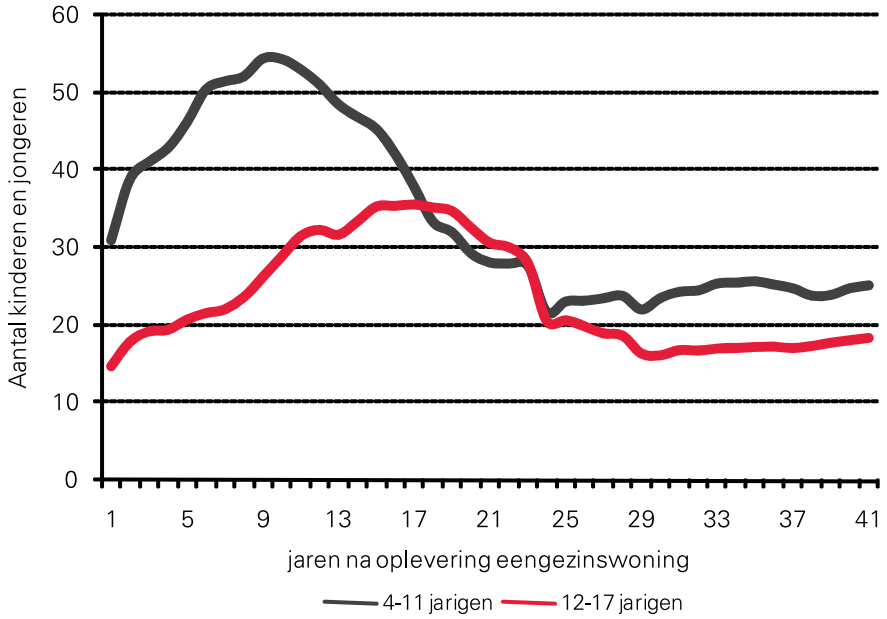

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 2.3: Ontwikkeling van het aantal jeugdigen (8-24 jaar) per gebied per tijdsvak

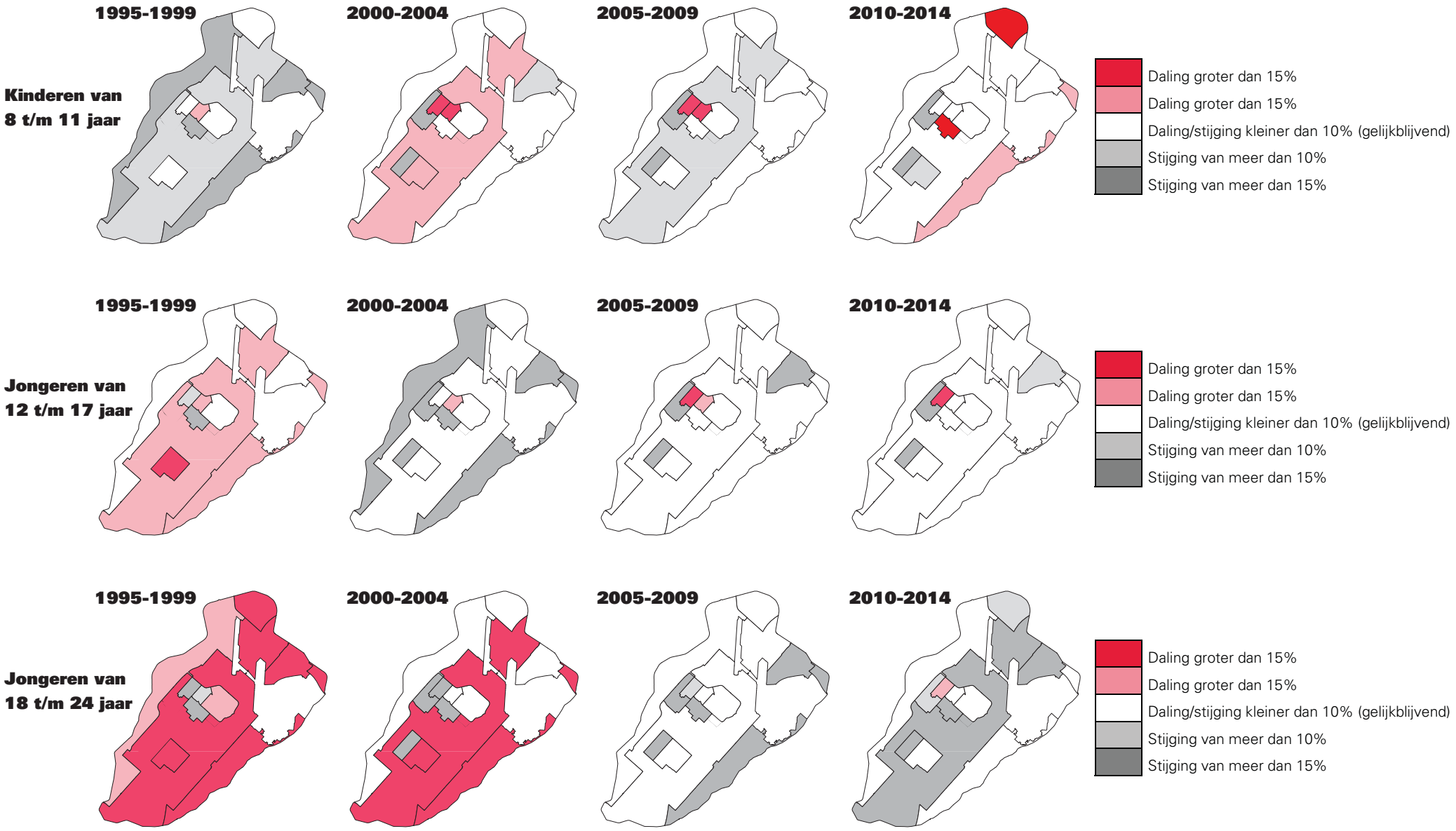

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 2.4: Verhoudingen ouderen (65+) jongeren (0-24 jaar) per gebied

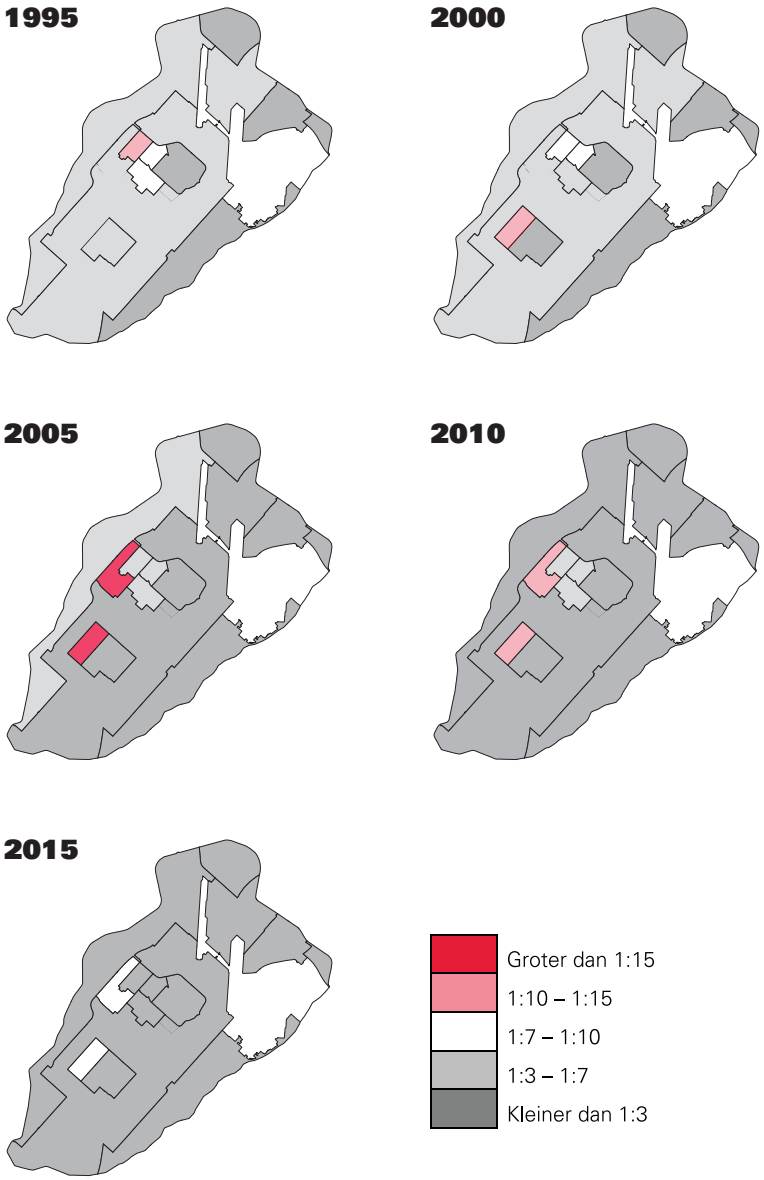

Figuur 2.5: Aantal jongeren (0-24 jaar) per woongebied (absoluut)

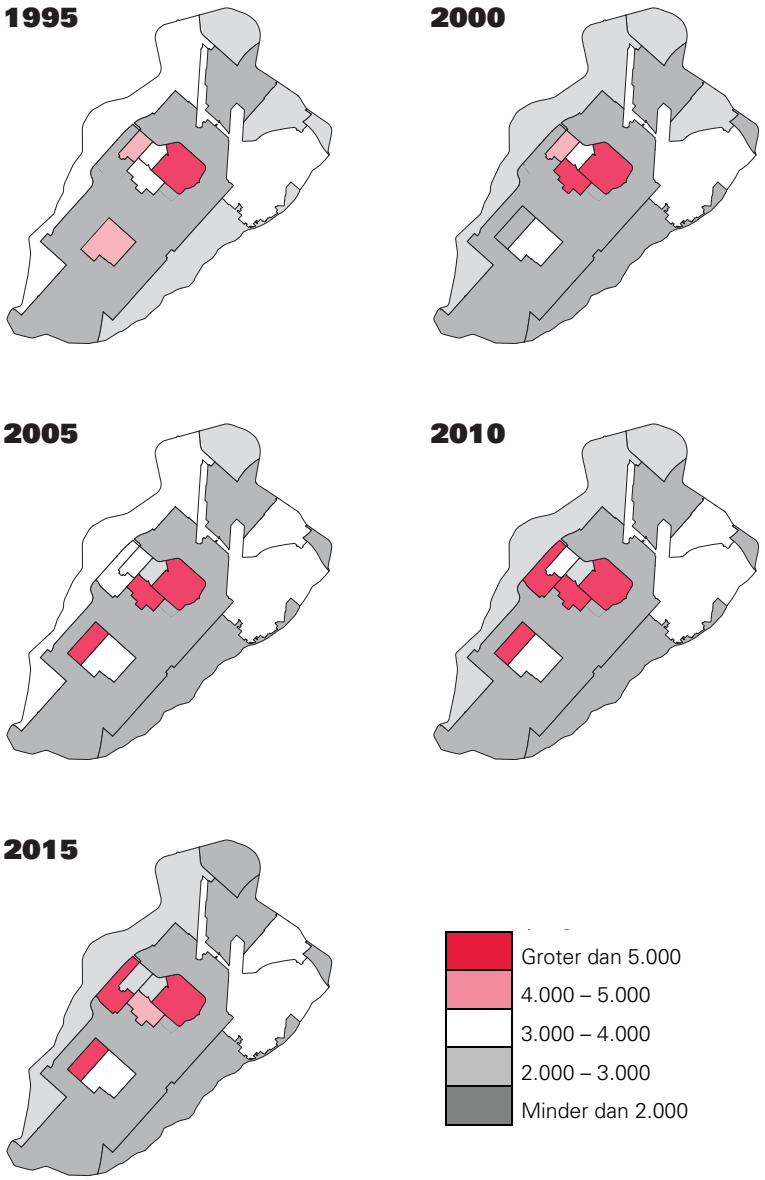

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 2.6: Aandeel jongeren (0-24 jaar) per woongebied

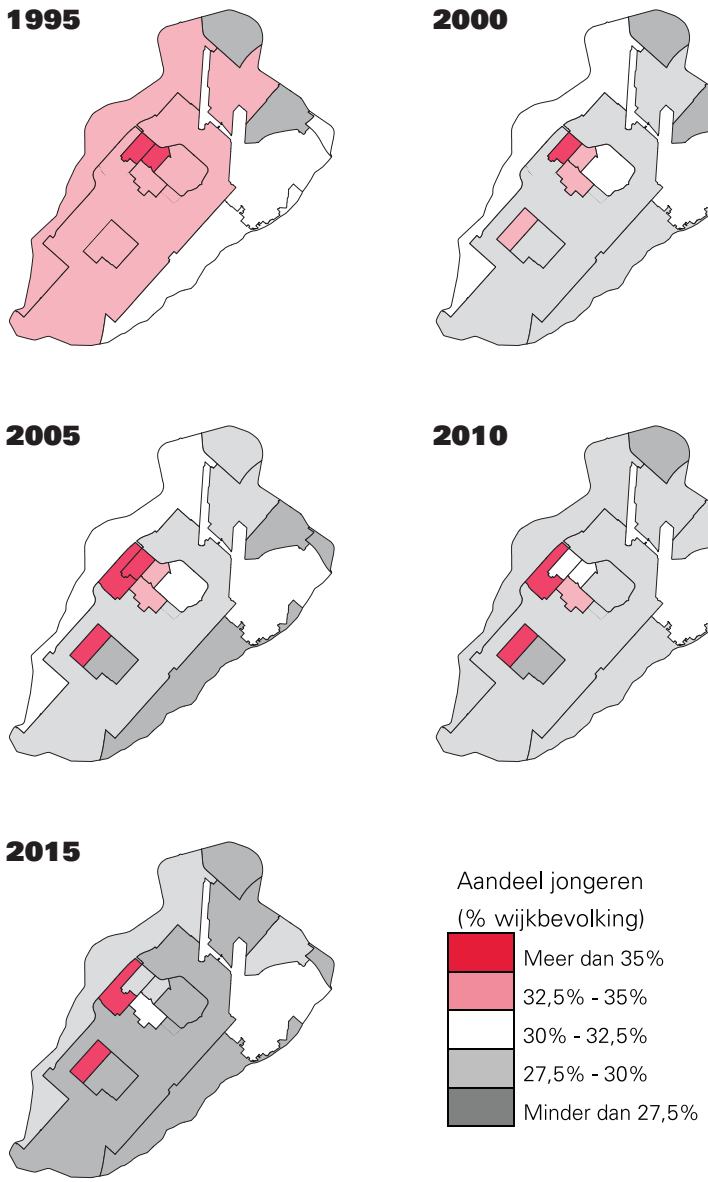

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 2.7: Bevolkingsontwikkeling Hoofdorp Toolenburg, Floriande en Nieuw-Vennep Getsewoud

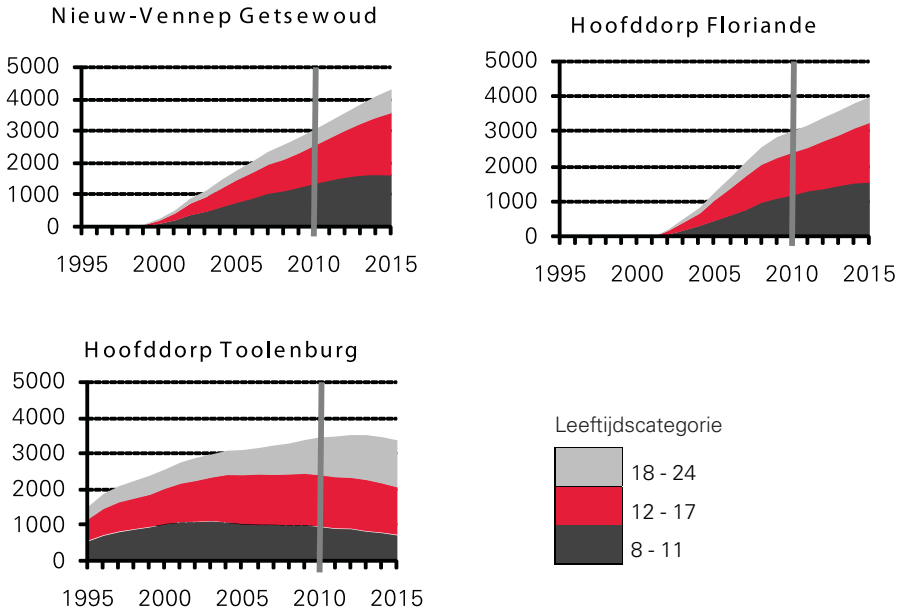

Bron: Bevolkingsprognoses 2009-2025, Haarlemmermeer, 2009.

2.3. Verschillen in sociaaleconomische status naar wijk en kern

Sociaaleconomische verschillen beïnvloeden het gedrag en de behoeften van kinderen en jongeren en dus ook hun sociale ontwikkeling. De meer sociaaleconomisch kwetsbare jeugd is – door de beperkte middelen van hun ouders – in veel hogere mate op de eigen buurt aangewezen voor allerlei vormen van vertier (Hoofdstuk 3). Kinderen uit welgestelde gezinnen daarentegen worden door hun ouders vaker naar hobby- en of sportverenigingen gebracht om daar hun vrije tijd te besteden.
Huishoudens met een hoog besteedbaar inkomen treffen we vooral aan in het middengebied van de gemeente, aan de westrand, in Badhoevedorp (met uitzondering van Badhoevedorp noordwest) en in de Vinex-wijken Floriande en Getsewoud (zie Tabel 4.6 in Jeugdomnibus). In Graan voor Visch en Zwanenburg hebben huishoudens gemiddeld minder te besteden (zie Figuur 2.8). De combinatie van een beperkte beurs en minimaal aangeklede plekken voor jongeren kan leiden tot verveling en overlast in de wijk.

2.4. Conclusies en signalen

- Het huidige Haarlemmermeer is en zal ook in de toekomst een kinderrijke gemeente blijven.
- Door verschillen in demografische samenstelling en ontwikkeling en door sociaaleconomische contrasten stelt de jeugd, die uit verschillende leeftijds- en leefstijlgroepen bestaat, navenant uiteenlopende eisen aan de woonomgeving; dit vraagt om een meer gedifferentieerde ontworpen en beheerde openbare ruimte dan nu het geval is.
- Aangezien de omvang en samenstelling van de jeugd in een aantal wijken zullen veranderen, dient de openbare ruimte dusdanig ingericht dat aan de veranderende behoeften van de jeugd wordt voldaan.
- Kinderen hebben nu eenmaal andere behoeften dan jongeren. Met de leeftijd verschuift de behoefte van wipkippen en speeltuintjes naar sportveldjes en ontmoetingsplekken.
- Voor kinderen en jongeren uit de minderbedeelde inkomensgroepen heeft de straat bovendien een andere, compenserende betekenis en functie dan voor jeugd uit meer welgestelde milieus. Voor hen die zich geen lidmaatschap bij een club kunnen veroorloven, bieden ontmoetingsplekken op straat de mogelijkheid om buitenschools sociale vaardigheden op te doen en zich emotioneel te ontwikkelen.
- De openbare ruimte heeft invloed op de ontwikkeling van kinderen en jongeren. In dit onderzoek spitsen we dit toe op de directe woonomgeving van de jeugd. In Hoofdstuk 6 zal nader ingegaan worden op aspecten van de openbare ruimte van de verschillende woongebieden van Haarlemmermeer.

Figuur 2.8: Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden (2006)

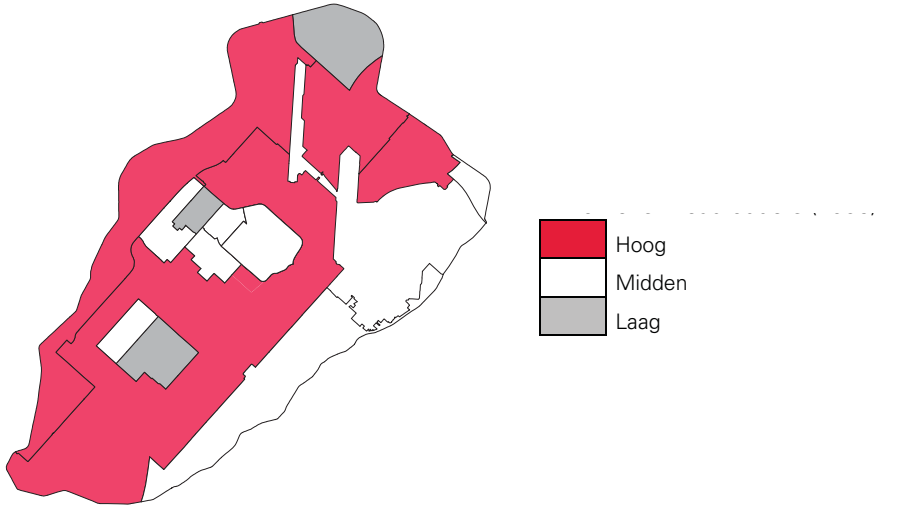

Bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, 2006 (CBS).

3

Goede ontwikkelingsmogelijkheden in Haarlemmermeer; ook in sociaaleconomisch mindere situaties.

SOCIALE, COGNITIEVE EN EMOTIONELE ONTWIKKELINGSMOGELIJKHEDEN VAN HAARLEMMERMEERSE JONGEREN

Kinderen en jongeren groeien in het begin van de 21ste-eeuw op in een complexe en veranderende maatschappij. Deze samenleving wordt steeds vaker getypeerd als een kennissamenleving waarin informatietechnologie een prominente rol heeft gekregen. De nieuwe generatie komt - meer dan eerdere - in contact met andere ideeën, leefstijlen en gewoonten en krijgt mede hierdoor meer mogelijkheden om andere inzichten te verwerven en om relatief zelfstandig beslissingen te nemen (SCP, 2002). Om volwaardig aan deze complexe maatschappij te kunnen deelnemen, dient de jeugd goed te worden voorbereid. Hierbij is niet alleen de cognitieve ontwikkeling, maar zijn ook sociale en emotionele vaardigheden van belang. Steeds meer ontstaat het besef dat de jeugd vaardigheden moet leren die niet alleen op school of in het gezin worden opgedaan, maar juist vooral in de vrije tijd op straat of in de buurt (SCP, 2002). De ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren worden niet alleen bepaald door de sociaaleconomische gezinssituatie, maar ook door de gebruiksmogelijkheden van de openbare buitenruimte in hun woongebieden en de daaruit voortkomende sociale omgang met leeftijdgenoten en volwassenen (Karsten et al., 2001).

Opgroeien in de dynamische gemeente Haarlemmermeer in hartje Randstad met uiteenlopende mengvormen van stedelijkheid en grote diversiteit aan leefstijlen stelt ook onze jongeren op de proef. In Haarlemmermeer bestaan tussen woongebieden zowel sociaaleconomische contrasten als verschillen in bevolkingssamenstelling en ruimtelijke vormgeving (zie Hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk wordt bekeken in welke mate deze diversiteit heeft geleid tot ongelijkheid in ontwikkelingskansen. Mogelijk zijn er gebieden waar kinderen en jongeren door beperkende omstandigheden achterblijven in hun ontplooiing, terwijl de jeugd in andere delen zich juist sterker ontwikkelt. In de analyse van dit vraagstuk wordt allereerst het algemene ontwikkelingspatroon van de Haarlemmermeerse jeugd beschreven (paragraaf 3.1). Hierna wordt nader ingegaan op factoren[3] die in Haarlemmermeer van invloed zijn op de ontplooiing van de jeugd. Woongebieden worden daarbij met elkaar vergeleken, waardoor inzicht ontstaat in de mogelijke verschillen in ontwikkelingskansen onder kinderen en jongeren (paragraaf 3.2).

3.1. Ontwikkeling: van kindertijd tot adolescentie

3.1.1. Psychisch-emotionele ontwikkeling

Op de basisschool ontwikkelen kinderen zich nog veelal onder de vleugels van hun ouders, terwijl zij daarna, kind-af rakend, op weg gaan naar zelfstandigheid. De puberteit staat in het teken van het ontwikkelen van een eigen identiteit; de jongere wil iemand zijn en worden. In tegenstelling tot de kindertijd wordt deze jeugdfase vaak voorgesteld als een periode van emotionele problematiek. De adolescentie zou een periode van verzet, onrust, wispelturigheid en psychische labiliteit zijn (SCP, 2002). Onderzoek heeft echter laten zien dat dit slechts op een klein deel van de jeugd van toepassing is. Voor de grote meerderheid geldt dat de overgang naar volwassenheid tamelijk rustig en geruisloos verloopt (SCP, 2002). Dit lokale jeugdonderzoek (2009) laat zien dat 5% van de 12 tot 18-jarigen in Haarlemmermeer vaak zenuwachtig is, dat 3% zich vaak somber, kwaad of eenzaam voelt en dat 2% vaak last heeft van angstgevoelens. Hoewel het slechts een kleine groep jongeren betreft, verdient het aandacht; bij cumulatie kunnen deze sombere gevoelens zich ontwikkelen tot (ernstige) emotionele problemen en stoornissen met navenante effecten op gezin en samenleving (SCP, 2002). Ongeveer 250 Haarlemmermeerse jongeren (12 tot 18 jaar) hebben vaak last van twee of meer negatieve gevoelens (zenuwachtig / somber / kwaad / angstig / eenzaam) en lopen hierdoor een groter risico op toekomstige emotionele problematiek.

[3] Deze factoren zijn: gezinssamenstelling, sociaaleconomische status, bevolkingssamenstelling en vormgeving van de openbare buitenruimte in het woongebied.

3.1.2. Leefstijl en gezondheid

De leefstijl van jongeren verandert op weg naar volwassenheid. Voor het eerst uitgaan, opbouwen van een eigen sociaal leven en experimenteren horen bij de adolescentie. Dit leidt over het algemeen tot ongezonder gedrag. Waar Haarlemmermeerse kinderen op de basisschool tamelijk gezond leven, vertonen onze pubers heel ander gedrag. Zij gaan ongezonder eten, bewegen minder en een aanzienlijke groep consumeert geregeld genotmiddelen (Figuur 3.1). Deze omslag naar ongezonder gedrag hangt samen met het paradoxale aan de jeugd als levensfase. In deze periode wordt de basis voor mogelijke gezondheidsproblemen gelegd, terwijl er tegelijkertijd nog nauwelijks gezondheidsproblemen zijn. Gezondheid is voor jongeren wel degelijk een onderwerp, maar daarbij gaat het vooral om klachten die zij in het hier en nu ervaren (zie Tabel 3.1 en 3.2 in de Jeugdomnibus). Over gewoonten die meestal pas veel later hun tol gaan eisen, zijn zij veel minder geïnteresseerd (Schrijvers & Schoemaker, 2008).

3.1.3. Sociale contacten

Tijdens de adolescentie spelen leeftijdsgenoten een steeds belangrijkere rol in het sociale netwerk van tieners (SCP, 2002). Zij zijn elkaars oefenpartners in het leren omgaan met conflicten en beheersen van agressie, in het exploreren van intimiteit en seks, in het onderhouden van sociale relaties en leren vertrouwen op anderen (Naber, 2004). Ook in Haarlemmermeer is de jeugd van 12 tot 18 jaar sterk op elkaar gericht en zoekt elkaar – ook buiten schooltijd - frequent op: zo'n 70% geeft aan minstens een paar keer per week vrienden te ontmoeten (zie Hoofdstuk 4). Naarmate men ouder wordt, neemt dit aandeel af, maar de intimiteit van de vriendschappelijke relaties neemt toe: bijna 80% van de 18-24 jarigen bespreekt problemen met vrienden, terwijl dit percentage voor de jongere groep net boven de 60% ligt (zie complete Tabel 2.7 in Jeugdomnibus).

Figuur 3.1: Gezond gedrag naar leeftijd [4]

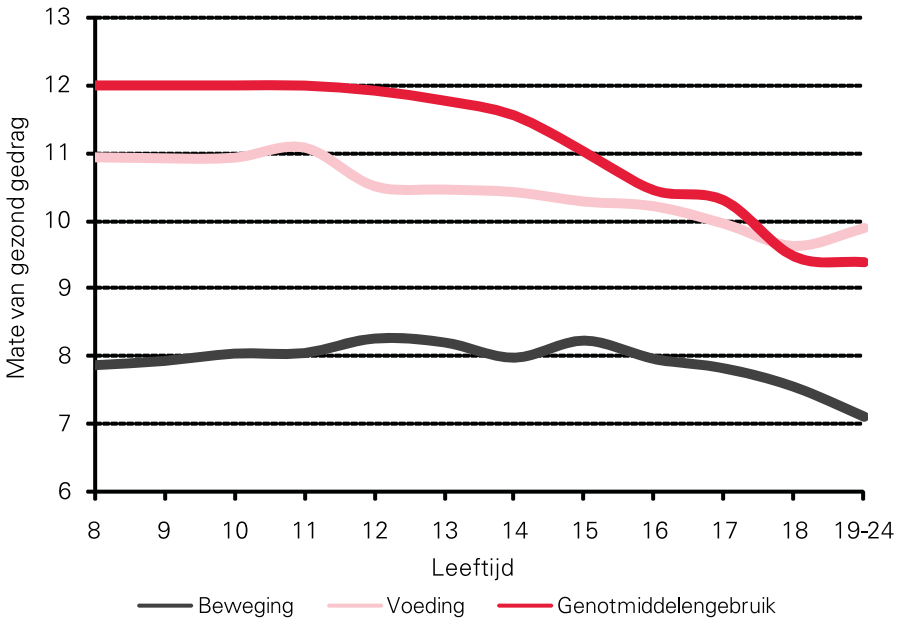

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

[4] In dit hoofdstuk zijn scores geconstrueerd voor drie leefstijlaspecten, namelijk beweging, voeding en genotmiddelengebruik. Hoe hoger de score, hoe gezonder het gedrag. De scores zijn opgebouwd uit de volgende aspecten:

- Beweging: Sportfrequentie in het afgelopen jaar en het aantal dagen dat men minimaal een half uur per week besteed aan matig intensieve lichaamsbeweging.
- Voeding: Aantal dagen dat men ontbijt, fruit of groente eet.
- Genotmiddelengebruik: Mate van sigaretten-, alcohol- en cannabisgebruik.

3.2. Invloedrijke factoren op ontwikkeling

Het ontwikkelingspatroon – zoals hiervoor beschreven – geeft een algemeen beeld van de ontplooiing van de Haarlemmermeerse jeugd. Kinderen groeien echter op in verschillende gezinnen, onder ongelijke financiële omstandigheden, in diverse woongebieden. De kansen tot ontwikkeling zijn niet voor elk kind gelijk. Met name in Haarlemmermeer – gekenmerkt door sociaalruimtelijke diversiteit – is het mogelijk dat deze ongelijkheid bestaat. In dit hoofdstuk wordt een gedifferentieerd inzicht geboden in de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren. Aan de hand van bepalende ontwikkelingsfactoren zal blijken in hoeverre er verschillen bestaan tussen de woongebieden in Haarlemmermeer.

3.2.1. Sociaaleconomische situatie

De sociaaleconomische gezinssituatie beïnvloedt de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen en jongeren (Meijnen, 2003; SCP, 2009). Uit het jeugdonderzoek (2009) blijkt dat ook Haarlemmermeerse kinderen uit hoger opgeleide gezinnen gemiddeld een hoger onderwijsniveau afronden dan leeftijdgenoten uit minder cognitief sterke huishoudens. De vooronderstelling, dat alleen het basisonderwijs voldoende zou zijn om achterstanden van kinderen uit lagere milieus weg te werken, blijkt niet op te gaan. In het gezinsleven thuis sluit de inhoud van de interacties tussen ouders en kinderen in meer geschoolde gezinnen meestal beter aan bij de inhoud van het schoolse leren dan in lagere milieus (Leseman, 1999: in Meijnen 2003). Taalspelletjes, leren klokkijken, het leren van kleuren, voorlezen enz. komen in hoger opgeleide gezinnen meer voor. Belangrijker nog is het niveau van interactie tussen ouders en kinderen. Door zelf langdurig onderwijs te hebben gevolgd, gedragen hoogopgeleide ouders zich vaker volgens principes die leerkrachten worden bijgebracht om leerlingen te onderwijzen (Meijnen, 2003).

De sociaaleconomische situatie van het gezin beïnvloedt niet alleen de cognitieve ontplooiing, maar heeft ook effect op de fysieke ontwikkeling (SCP, 2009). In meer kwetsbare huishoudens in Haarlemmermeer is het eet- en beweegpatroon minder gezond. Beperkte financiële middelen en een minder gezonde eetcultuur maken het niet altijd mogelijk om voldoende variatie in het voedingspatroon aan te brengen of een sportlidmaatschap te betalen.

Figuur 3.2: Voedingspatroon naar sociaaleconomische achtergrond ouders

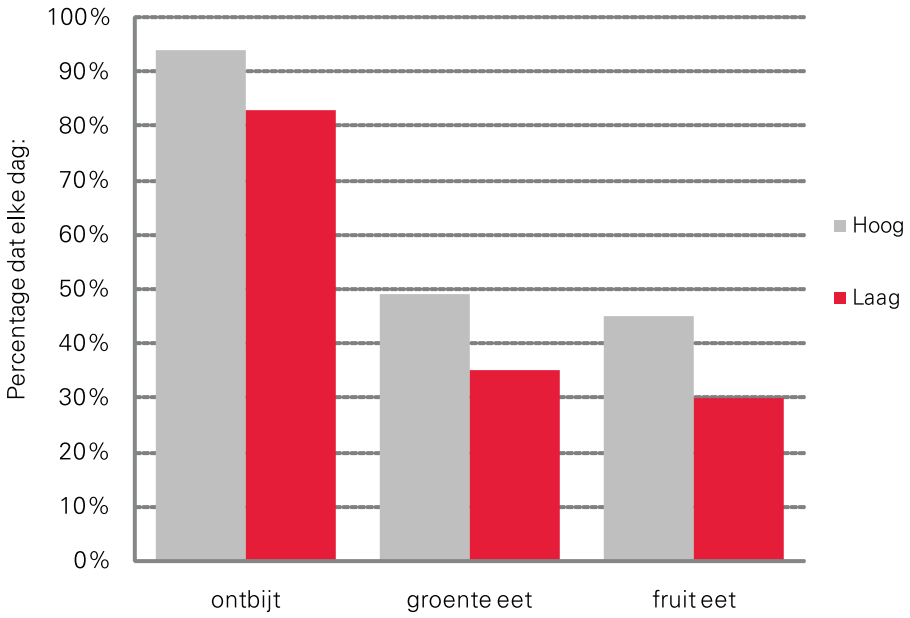

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 3.3: Sportfrequentie en sportlidmaatschap naar sociaaleconomische achtergrond ouders

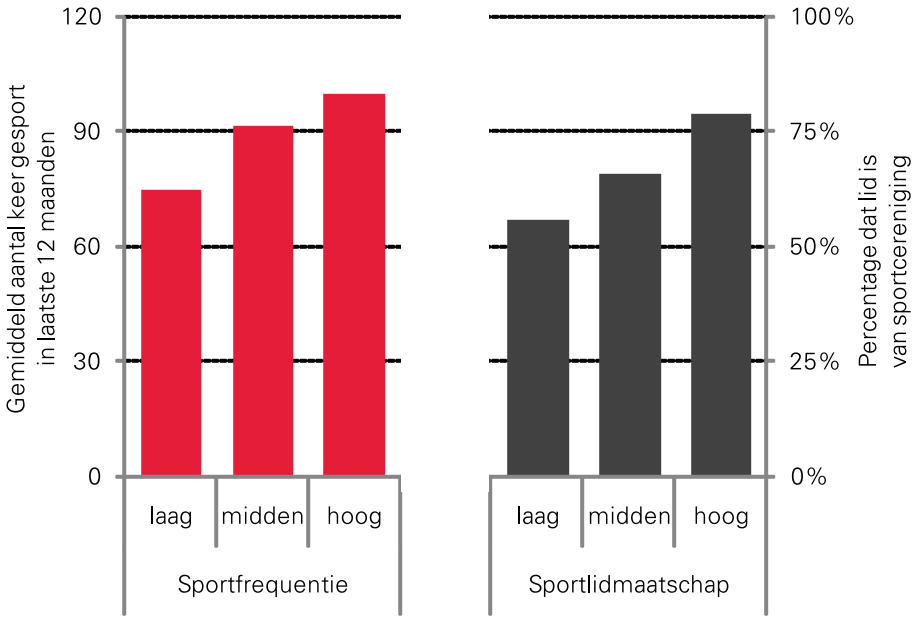

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Gebrek aan financiële middelen beperkt ook andere vrijetijdsmogelijkheden, waardoor de jeugd meer op de eigen buurt is aangewezen (Karsten et al., 2001). Als de openbare buitenruimte in de wijk niet aansluit bij de behoeften van de jeugd, kan verveling en overlastgevend gedrag ontstaan (Karsten et al., 2001). Mogelijk dat verveling (deels) een verklaring is voor het grotere gebruik van genotmiddelen onder Haarlemmermeerse jongeren uit minder welgestelde huishoudens (Jeugdenquête, 2009). In het Haarlemmermeers middelbaar onderwijs ligt het genotmiddelengebruik onder Vmbo-scholieren hoger dan onder leerlingen op Havo en Vwo. De enige uitzondering hierbij is het alcoholgebruik; op de Havo wordt het meest gedronken (zie Tabel 3.7 - 3.14 in Jeugdomnibus).

De sociaaleconomische context waarin Haarlemmermeerse gezinnen leven, is over het algemeen gunstiger dan landelijk. Haarlemmermeer is een rijke gemeente, waarvan de bevolking gemiddeld tot hoog is opgeleid (Figuur 3.5).

Onze gemeente kent evenwel ook sociaaleconomische contrasten. In Zwanenburg, Graan voor Visch en Overbos wonen relatief meer sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen, terwijl in Badhoevedorp overwegend welgestelde huishoudens leven (Figuur 3.6).

Figuur 3.4: Genotmiddelengebruik 12-16 jaar

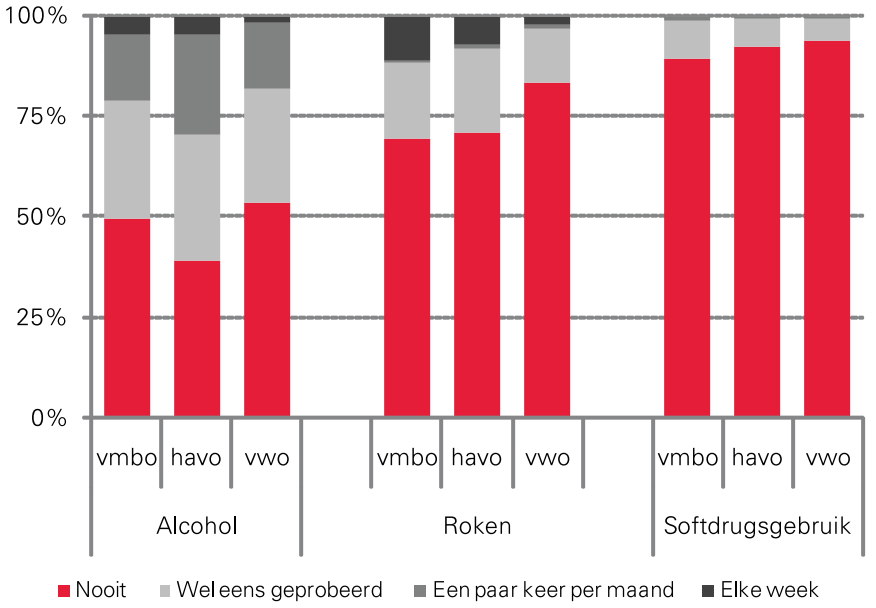

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Deze tegenstellingen zien we weerspiegeld in de cognitieve ontwikkeling van jongeren. Het gemiddelde onderwijsniveau dat door middelbare scholieren wordt gevolgd is in Badhoevedorp het hoogst en in Zwanenburg het laagst. Overbos blijkt een uitzondering te zijn: hoewel de sociaaleconomische gezinscontext in deze wijk minder gunstig is, blijken toch relatief veel jongeren een hoog onderwijsniveau (atheneum, gymnasium) te volgen (zie Tabel 4.1 in Jeugdomnibus).

Figuur 3.5: Opleidingsniveau naar leeftijd

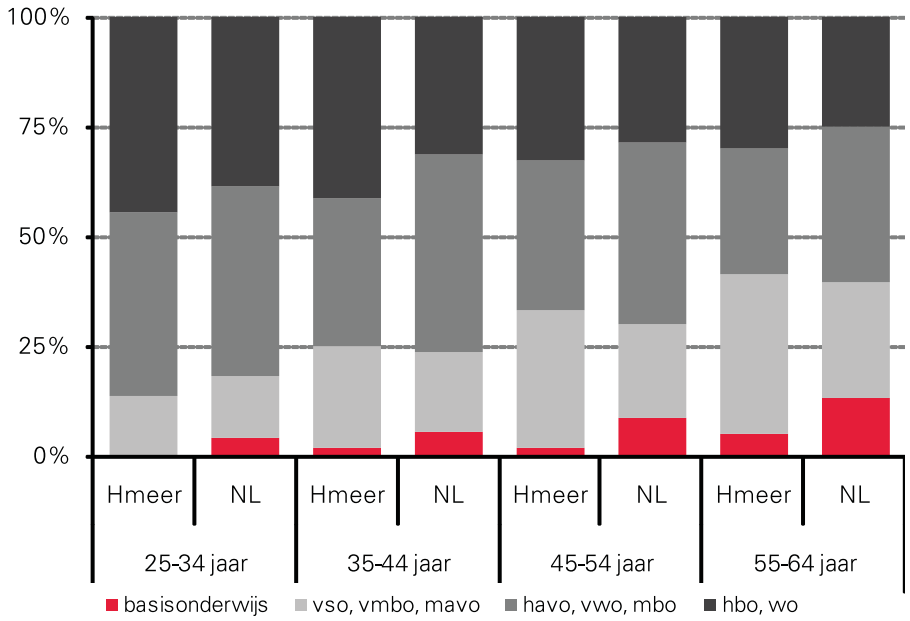

Bron: CBS (2008).

Figuur 3.6: Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden (2006) en opleidingsniveau ouders (8-24 jaar)

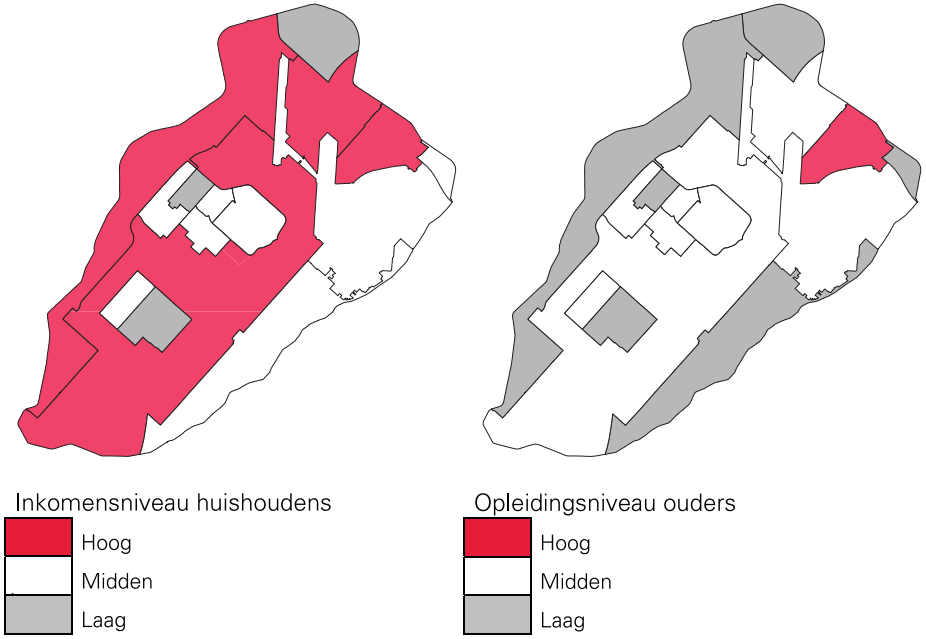

Bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, 2006 (CBS)

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 3.7: Mate van opleidingsniveau jeugd (12 - 17 jaar) en beweging jeugd (8-24 jaar)

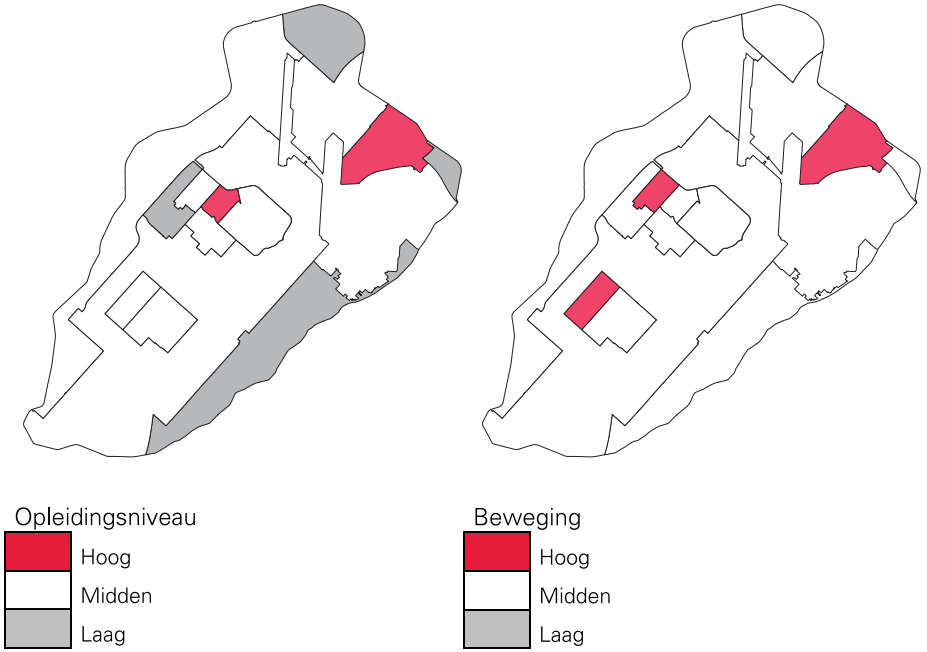

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 3.8: Score eetpatroon (8-24 jaar) en genotmiddelengebruik (12-24 jaar)

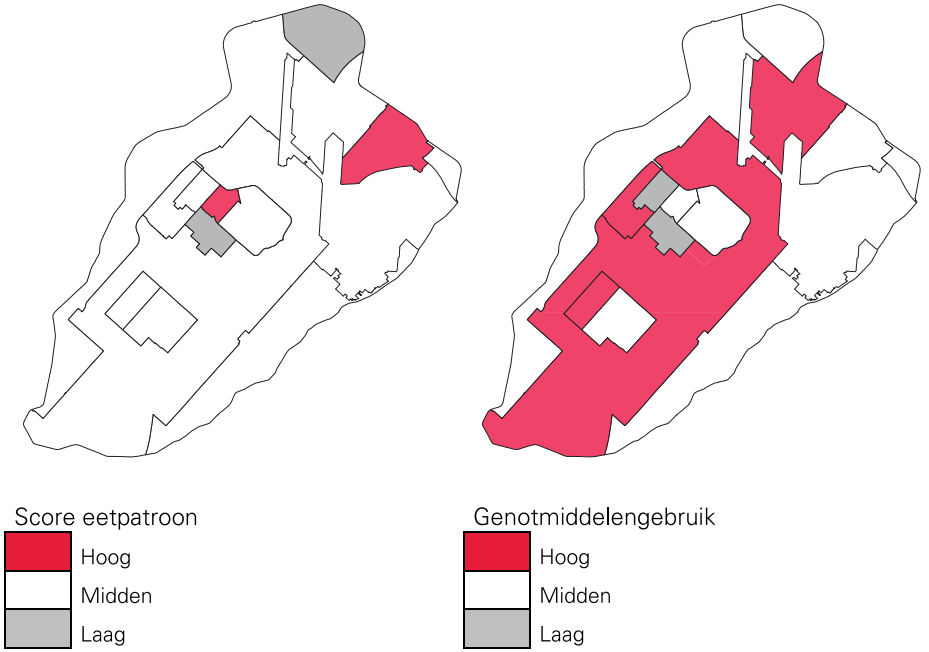

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

De relatie tussen sociaaleconomische gezinssituatie en gezondheid komt ook op wijkniveau tot uiting. In Zwanenburg is het voedingspatroon van de jeugd (8-24 jaar) minder gezond dan in andere wijken. Ook is in deze wijk het aandeel jongeren (12-24 jaar) dat wekelijks softdrugs gebruikt het hoogst (7%). Op het gebied van beweging scoort de jeugd (8-24 jaar) in Graan voor Visch het minst positief: hun beweeggedrag is, vergeleken met leeftijdgenoten uit andere wijken, het minst gezond. Badhoevedorp scoort op alle gezondheidsaspecten hoog, zowel op beweging als op eetgewoonten. Ondanks de mindere sociaaleconomische positie van de wijk zijn kinderen en jongeren in Overbos vrijwel even actief als leeftijdsgenoten in het welvarende Badhoevedorp (zie Tabel 3.3-3.6 in Jeugdomnibus).

3.2.2. Effecten van scheiding

Het scheidingspercentage ligt in Haarlemmermeer onder sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen hoger dan onder de overige huishoudens. Het is een belangrijke factor waardoor Haarlemmermeerse jongeren uit gebroken gezinnen gemiddeld een lager onderwijsniveau volgen dan hun leeftijdsgenoten uit tweeoudergezinnen. Er spelen echter ook andere factoren mee. Zo kunnen kinderen door toenemende spanning tussen ouders - al vóór de scheiding – op school minder gaan presteren (Fischer, 2004). Daarnaast kan het ook zijn dat de kwaliteit van het cognitief en sociaal-emotioneel ondersteunend thuismilieu in eenoudergezinnen lager is, omdat de mogelijkheden tot

interactie beperkter zijn, de materiële omstandigheden ongunstiger en de kwaliteit van de opvoedingsprocessen geringer (Driessen, 2004).

Uit het lokale jeugdonderzoek (2009) blijkt dat Haarlemmermeerse kinderen uit de sociaaleconomisch meer kwetsbare gezinnen vaker negatieve gevoelens ervaren na een echtscheiding. Deze emotionele problemen worden slechts voor een deel door de scheiding zelf veroorzaakt. Na de breuk doemen veelal financiële problemen op (Fischer, 2004). De emotionele problematiek komt ook tot uiting in het gedrag. Jongeren uit gebroken gezinnen vertonen meer rook– en spijbelgedrag dan de jeugd uit tweeoudergezinnen (zie Tabel 4.2 - 4.3 in Jeugdomnibus).

Figuur 3.9: Rookgedrag naar gezinssituatie

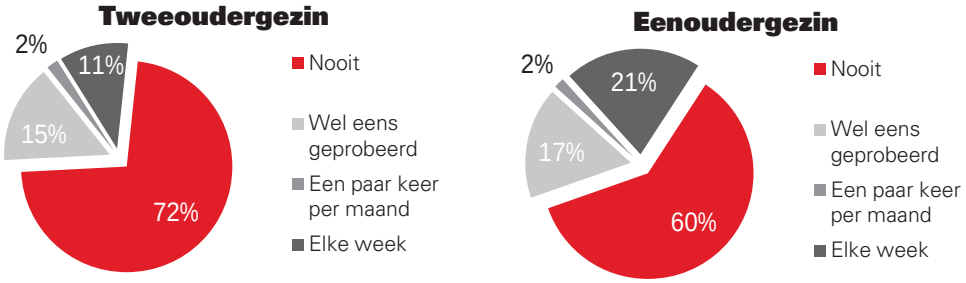

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 3.10: Spijbelgedrag naar gezinssituatie

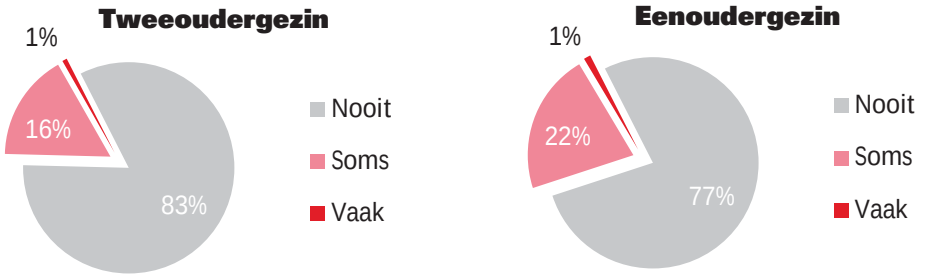

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

In Haarlemmermeer is het aandeel eenoudergezinnen het hoogst in de sociaaleconomisch kwetsbare wijk Hoofddorp Overbos (9%) (zie Tabel 2.1 in de Jeugdomnibus). Deze bevinding ligt in lijn met de constatering dat in minder draagkrachtige milieus meer echtscheidingen plaatsvinden. Dat eenoudergezinnen naar dit woongebied trekken omdat de woningen goedkoper zijn lijkt echter eveneens plausibel. In de traditionele kernen van Haarlemmermeer (oostrand, westrand en middengebied) bestaat slechts gemiddeld 4% van de huishoudens uit eenoudergezinnen.

Figuur 3.11: Aantal eenoudergezinnen

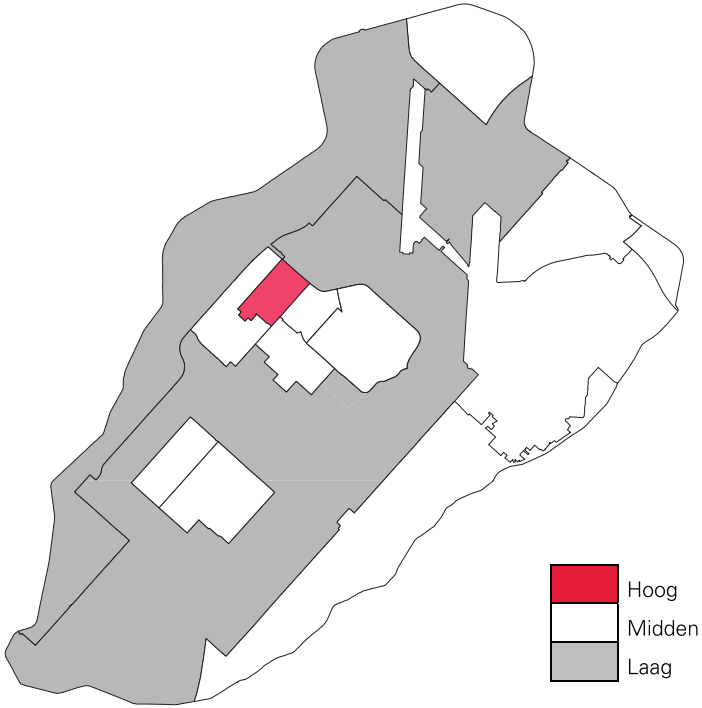

Bron: Bevolkingsstatistiek Haarlemmermeer, 2009.

3.2.3. Bevolkingssamenstelling en ruimtelijke vormgeving

Ongelijkheid in ontwikkelingskansen valt niet louter te herleiden tot de gezinssituatie respectievelijk de sociaaleconomische achtergrond, maar wordt ook beïnvloed door het type openbare ruimte in de eigen wijk en het gebruik ervan (Karsten et al., 2001). Met name in sociaaleconomisch zwakkere wijken - zoals Graan voor Visch, Zwanenburg en Overbos - is het belangrijk dat de ruimtelijke omgeving goed aansluit bij de behoeften van de jeugd. Kinderen en jongeren zijn in deze woongebieden immers meer op de buurt aangewezen, omdat de financiële middelen niet altijd toereikend zijn voor activiteiten buiten de directe woonomgeving. De openbare buitenruimte in Zwanenburg blijkt onvoldoende geschikt te zijn voor kinderen en jongeren tot 18 jaar. Jongeren ervaren er een tekort aan speel- en ontmoetingsplekken, met als gevolg verdringing van groepen. De jeugd vermaakt zich minder goed en besteedt daardoor ook minder vrije tijd buiten op straat.

Het gebruik van de openbare ruimte in de wijk Overbos toont een ander beeld. Hoewel bepaalde plekken in de buurt niet goed aansluiten bij de behoeften van de jongeren is er desondanks veel onderling contact en wordt de buitenruimte veelvuldig gebruikt (om te sporten en te 'hangen'). Dit is ook terug te zien in het beweeggedrag van jongeren in deze wijk. Hoewel het sportlidmaatschap onder het gemeentelijk gemiddelde ligt, heeft de jeugd in Overbos op het gebied van sport en beweging de meest gezonde leefstijl. Het rijke sociale leven in de buurt en buitenruimte die uitnodigt tot sport en ontmoeting bevorderen de ontwikkeling van kinderen en jongeren uit deze wijk. Zoals eerder is gebleken, ontwikkelt de jeugd uit Overbos zich ook cognitief sterker dan op basis van de sociaaleconomische achtergrond verwacht zou worden.

3.3. Conclusies

Hoewel de meeste jongeren in Haarlemmermeer veel ontwikkelingsmogelijkheden hebben, bestaan er echter wél verschillen tussen woongebieden. Het grootste contrast is zichtbaar tussen Graan voor Visch/Zwanenburg enerzijds, en Badhoevedorp anderzijds. Jongeren in Zwanenburg en Graan voor Visch worden - door de mindere sociaaleconomische gezinssituatie en de beperkte aansluiting van de openbare buitenruimte op de behoeften van de jeugd - minder gestimuleerd tot ontplooiing dan hun leeftijdsgenoten in Badhoevedorp.

De wijk Overbos komt verrassend goed uit de analyse. Hoewel deze Hoofddorpse wijk sociaaleconomisch kwetsbaar is, is de ontwikkeling van de jeugd – met name fysiek en cognitief – positiever dan in Graan voor Visch en Zwanenburg. Mogelijk heeft dit verband met het grote gebruik van de openbare ruimte als sport-, speel- en ontmoetingsplaats.

4

Verschillende soorten vrijetijdsbesteding als communicerende vaten: drukte versus verveling.

HOE VRIJ IS DE 'VRIJE' TIJD VAN HAARLEMMERMEERSE JONGEREN?

De jeugd in Haarlemmermeer doorloopt in overgrote meerderheid de ontwikkeling van kind naar volwassene zonder moeilijkheden. Zij kennen geen cumulatie van problemen en ondervinden weinig belemmeringen in hun cognitieve ontwikkeling (zie Hoofdstuk 2 en 3). In hun tijdsbestedingspatroon verloopt de overgang van 'onderwijstijd' naar 'werktijd' soepel; de resterende 'dagtijd' besteden ze - net als andere Nederlanders - aan persoonlijke verzorging en 'vrije tijd' (zie Figuur 4.1). In hun 'vrijetijdsdeel' kunnen zich voor deze 'succesvolle' groep jongeren toch ook knelpunten voordoen. In dit deel van de tijdsbesteding dienen immers ook mogelijkheden voor ontplooiing aanwezig te zijn en voldoende keuzemogelijkheden voor ontspanning en 'samen zijn' met leeftijdsgenoten.

Wanneer we de vrijetijdsbesteding van de jeugd als vertrekpunt nemen in plaats van haar ontwikkelingskansen krijgen we een ander zicht op de leefsituatie van jongeren. Harde achtergrondvariabelen zoals opleiding en inkomen van de ouders - en daarmee samenhangend de wijk waarin een kind/jongere opgroeit - vormen de context waarbinnen de ontwikkelingskansen van een jongere worden bepaald. Hoewel bovengenoemde achtergrondvariabelen ook bepalend zijn in de vrijetijdsbesteding van jongeren, is er bij de invulling van de vrije tijd nog iets anders in het spel. De vrije tijd biedt, net als scholing, de jeugd juist ook mogelijkheden om zich deels aan de determinanten van het ouderlijk milieu te onttrekken. Het doel van dit hoofdstuk is deze vrijheid in de vrije tijd inzichtelijk te maken. We laten zien in welke mate jongeren in onze gemeente over opties in hun vrije tijd beschikken en hoe zij hier invulling aan geven. Bijvoorbeeld: wanneer ze eenmaal gekozen hebben voor een specifieke vrijetijdsactiviteit zitten zij daar voor langere tijd aan vast? Of kunnen ze dagelijks weer opnieuw keuzes maken in de invulling van hun vrije tijd? Met andere woorden: hoe vrij of flexibel is hun vrijetijdsinvulling?

Ook gaan we in op de mate 'vrijheid van toezicht' die de verschillende groepen jongeren hebben in die vrije tijd. Besteden zij hun vrije tijd onder toezicht van hun ouders of van professionals, brengen ze de tijd vooral door met hun leeftijdsgenoten, of zijn zij dan in hun eentje?

Figuur 4.1: Tijdsbesteding in Nederland (in uren per week)

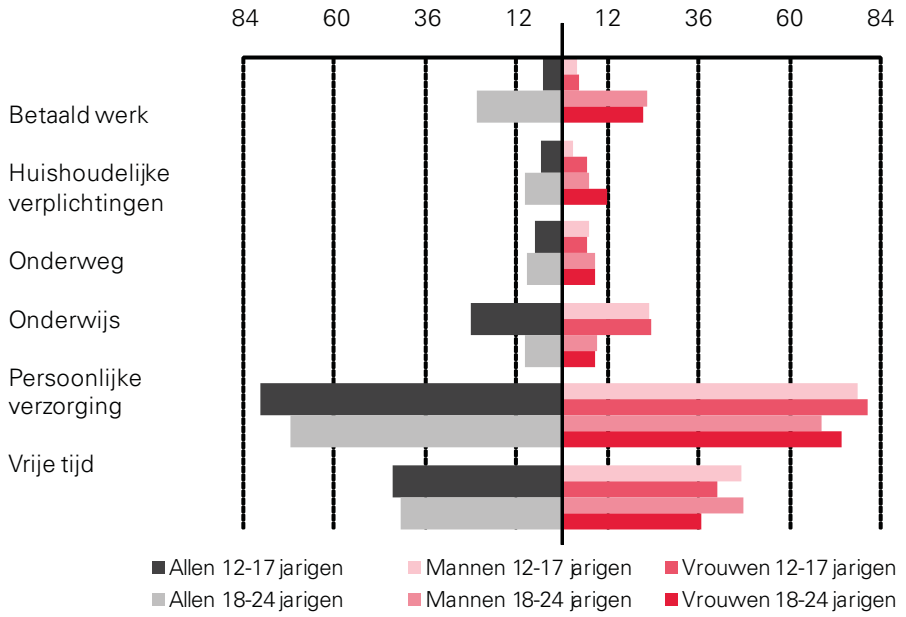

Bron: Bewerking van CBS Statline, 2009, [5]

[5] Dit algemene tijdsbestedingspatroon is in onze gemeente niet anders dan in Nederland. Onder 'Persoonlijke verzorging' valt ook 'slaaptijd'.

Landelijke gegevens over vrijetijdspatronen leveren juist over deze zaken weinig informatie op voor lokaal beleid. In een gemeente als de onze met haar grote diversiteit aan wijktypen en vormen van verstedelijking, en met haar uitgebreide ruimtelijke areaal zijn de vrijetijdspatronen van jongeren immers ook afhankelijk van factoren zoals:

- Hoe centraal ligt de kern of wijk
- De mate van verdichting/verstedelijking
- Aantal jongeren
- Het aantal en spreiding van jeugdvoorzieningen

De analyse van de vrijetijdspatronen van onze kinderen en jongeren levert minstens drie inzichten op die men kan inzetten bij de ontwikkeling en evaluatie van lokaal jeugdbeleid:

- Op welke plekken en gebieden zijn de sociale contacten met leeftijdsgenoten een noodzakelijke aanvulling op onderwijs en ouderlijk milieu?
- Hoeveel sociale contacten hebben kinderen en jongeren met veel georganiseerde vrijetijdsactiviteiten met leeftijdsgenoten in de eigen buurt of wijk? Deze sociale jeugdcontacten vormen de opmaat voor meer binding met de eigen wijk of kern en daarmee op termijn voor verantwoordelijke en betrokken volwassen inwoners.
- Welke groepen jongeren met welke kenmerken kan een lokale overheid direct of via partners stimuleren om tot een zinvollere, ontwikkelingsgerichte vrijetijdsbesteding te komen?

4.1. Een ordening van de vrijetijdsbesteding

Om vrijetijdspatronen van groepen weer te kunnen geven, dient de waaier aan individuele mogelijkheden en voorkeuren geordend. Hiertoe hebben we een richtlijn, een vertrekpunt nodig. In dit onderzoek beschouwen we de verschillende vormen van vrijetijdsbesteding als communicerende vaten. Kiezen voor activiteit A gaat ten koste van activiteit B. Deze modelmatige aanpak helpt ons om verschillen in tijdsbestedingspatronen tussen uiteenlopende groepen jongeren inzichtelijk te maken en ook om veranderingen in leeftijd te volgen. Inzicht in de diverse vrijetijdspatronen van de Haarlemmermeerse jeugd biedt op deze wijze mogelijkheden om gericht vrijetijdsbeleid te ontwikkelen. Beleidsmakers kunnen het gebruiken om bepaalde vormen van vrijetijdsbesteding te ontmoedigen dan wel te stimuleren.
In welke mate men kan sturen in de tijdsbesteding van jongeren hangt ook af van de vrijheid/flexibiliteit die een bepaalde activiteitskeuze nog open laat. Sommige activiteiten scheppen verplichtingen die regelmatig terugkomen, andere houden de agenda vrij. Het is makkelijker om een tv programma te laten schieten om met vrienden af te spreken dan je wekelijkse sporttraining te missen (Van Gils, 2007). De verschillende activiteiten in de vrije tijd zijn daarom ingedeeld naar mate van verplichting/vrijheid. We hebben de verschillende vormen van vrijetijdsbesteding in de onderstaande zes categorieën ingedeeld. Van boven naar beneden neemt de vrijheid in de invulling van de tijdsbesteding toe.

Actief Organisatie (bv. sport- of muziekvereniging)

Sociale Contacten (zowel face-to-face als via telefoon of internet)

Actief Thuis (bv. muziekinstrument bespelen of lezen)

Spelen (alleen voor kinderen)

Media (bv. televisie kijken of computerspel spelen)

Luieren

Actief zijn in een organisatie gebeurt vaak op een zelfde plaats, met een vaste tijd en met dezelfde mensen. Eenmaal gekozen om je vrije tijd in georganiseerd verband door te brengen is de mogelijkheid om binnen die uren je vrije tijd naar eigen inzicht in te delen beperkt. Andere vrijetijdsactiviteiten die je alleen thuis doet, zoals computerspelletjes, laten je vrij om elke dag opnieuw te bedenken hoe je met je vrije tijd om zal gaan. Sociale contacten bevinden zich in het midden van het verplichting/vrijheids-spectrum, omdat zij afgestemd moeten worden met anderen (Van Gils, 2007). Hoe meer tijd wordt besteed aan 'Media' of 'Luieren', des te vrijer de jeugd is in haar vrije tijd. Door middel van beleid sturen op vrijetijdsbesteding heeft de meeste kans van slagen bij de laatste categorieën.
Een indeling als deze laat ook goed zien binnen welke uiteenlopende invloedsferen de jeugd zich bevindt. Activiteiten die vallen onder de categorie 'sociale contacten' en 'media' brengen de jeugd in invloedsferen buiten de huiselijke kring. 'Luieren', 'spelen' en 'actief thuis' blijven binnen het gezinsdomein. Bij activiteiten onder 'Actief organisatie' doen zich waarschijnlijk mengvormen van invloedsferen voor. Ouders opereren sturend in het wel of niet lid zijn van een organisatie (zij betalen meestal), maar zij hebben beperkte invloed op wat daar gebeurt. In de volgende paragraaf gaan we eerst in op de invloedsfeer van de ouders, om daarna de buitenhuiselijke invloedsfeer te behandelen.

4.2. Vrijetijdsbesteding en invloedsfeer van de ouders

Hoe jonger het kind des te meer ouderlijke interventie. Deze sturing verloopt langs twee hoofdwegen: middelen en tijd (SCP, 2009; Van Gils, 2007). Middelen van de ouders (zoals geld) bepalen deels de mogelijkheden van tijdsbesteding van het kind. Hoe vaak ouders thuis zijn bepaalt de mate van toezicht op en vrijheid van het kind in de activiteiten thuis. Ouders zijn naar deze twee kenmerken (geld en tijd) te groeperen. Hoger opgeleiden hebben vaak een hoger inkomen (CBS, 2007). Hoe meer (beide) ouders participeren op de arbeidsmarkt, des te minder tijd zij overhouden voor het gezin. Hoger opgeleide stellen participeren vaker allebei voltijds op de arbeidsmarkt (Van Gils, 2007). Hier stuiten we op een spagaat tussen tijd en geld: hoe langer ouders werken, hoe meer geld zij hebben, maar des te minder tijd. Dit dilemma is voor een gemeente als Haarlemmermeer bijzonder relevant omdat de arbeidsparticipatie van ouders er hoog is (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2008b). Zoals we zullen zien heeft het consequenties voor de tijdsbesteding van jongeren, maar ook voor de invloedsferen waarbinnen de jeugd haar vrije tijd doorbrengt.

Kinderen van hoger opgeleide ouders besteden in Haarlemmermeer meer tijd aan spelen en aan activiteiten in clubs en verenigingen dan aan sociale contacten of aan media (zie Figuur 4.2). Hetzelfde patroon zien we als we kijken naar de opleiding van jongeren zelf (maar minder sterk). Ook uit landelijke en internationale literatuur komt naar voren dat jongeren uit hogere sociaaleconomische klassen minder hun vrienden op straat ontmoeten, meer deelnemen aan georganiseerde activiteiten, en een gevarieerder vrijetijdspatroon kennen (Karsten et al, 2001).

Figuur 4.2 Tijdsbesteding jeugd naar opleiding ouders

(Een symbool betekent: besteedt gemiddeld meer tijd aan deze activiteit dan de andere groep)

	Opleiding ouders	
	Hoog	Laag
Kinderen (8-11 jaar)		
Jongeren (12-14 jaar)		
Jongeren (15-17 jaar)		
Jongvolwassenen (18-24 jaar)		

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

De twee hierboven genoemde factoren bieden allebei een verklaring; kinderen van hoog opgeleide ouders hebben meer middelen tot hun beschikking om aan georganiseerde activiteiten deel te nemen (geld voor lidmaatschap en dergelijke). Deze verklaring is voor Haarlemmermeer slechts beperkt toepasbaar. Uit recent onderzoek van het SCP [7] blijkt nogmaals dat kinderen uit een gezin rond het sociaal minimum minder vaak deelnemen aan georganiseerde activiteiten. Dit gaat vooral op voor sport (de activiteit die ook in Haarlemmermeer het meest in clubverband wordt beoefend). Vergeleken met de rest van Nederland leven in Haarlemmermeer echter minder gezinnen rond dit sociaal minimum (Team Onderzoek, Haarlemmermer, 2008b). Als Haarlemmermeerse jongeren in de enquête aangeven niet tevreden te zijn over het aanbod van verenigingen geven zij vaker aan dat het aanbod te beperkt of te ver weg is gelegen, dan dat het te duur zou zijn (zowel kinderen van lager als van hoger opgeleide ouders).

De tweede verklaring betreft de tijd. Het lijkt plausibel dat hoog opgeleide ouders hun kinderen op jonge leeftijd liever bezig zien in een gecontroleerde invloedsfeer (organisaties), omdat ze zelf minder vaak thuis zijn. Daardoor kan het kind minder in zijn eentje thuis zijn, tv-kijken of buiten op straat of op internet vrienden ontmoeten. Bij jongeren waarvan tenminste één ouder regelmatig thuis is kan men een oogje in het zeil houden. Kinderen van tweeverdieners brengen dan ook meer tijd door in verenigingsverband, ongeacht de opleiding van de ouders (zie Figuur 4.3). Dit gegeven is specifiek voor de jeugd in Haarlemmermeer relevant, omdat juist hier de arbeidsparticipatie van beide ouders hoog is (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2008b). Dat deze ouders behoefte hebben aan een plaats voor hun kinderen in de tijd dat zij zelf werken is ook te zien aan een andere locatie waar sommige kinderen hun vrije tijd doorbrengen: de naschoolse opvang (zie kader **Naschoolse opvang**).

Dat kinderen van hoger opgeleide ouders meer tijd doorbrengen bij organisaties kan men ook verklaren vanuit verschillen in preferenties van de ouders.

[7] 'Kunnen alle kinderen meedoen?' (2009)

[8] Met rond het sociaal minimum bedoelen we gezinnen met een inkomen onder 120% van het sociaal minimum.

Naschoolse opvang:
Onder werkende paren met kinderen kunnen problemen ontstaan in het vinden van balans tussen werk en gezinsleven. Voor alleenstaande ouders kan dit nog sterker gelden. Aan ouders van schoolgaande kinderen (4-13 jaar) wordt naschoolse opvang aangeboden om de periode tussen de schooltijd van hun kinderen en hun eigen werktijd te overbruggen. In Haarlemmermeer maakt ongeveer 15% van de ouders met kinderen tussen 8-11 jaar gebruik van naschoolse opvang. Deze groep bestaat voor 80% uit werkende paren en voor 20% uit werkende alleenstaande ouders. Ouders zijn tevreden over de naschoolse opvang: ruim 80% geeft aan dat hun kinderen plezier hebben op de opvang en is positief gestemd over de opvang-mogelijkheden in vakantieperiodes. Daarnaast is vrijwel iedereen positief over de bereikbaarheid van de opvang. Het enige kritiekpunt is de mate van flexibiliteit bij de afname van dagen; hierover is 1 op de 3 ouders niet tevreden. Van de niet-gebruikers van deze faciliteit heeft 80% er geen behoefte aan en vindt 13% het te duur. De kwaliteit en beschikbaarheid (geen opvang in de buurt/geen plek voor het kind) van de naschoolse opvang lijkt goed geregeld; deze aspecten worden name-lijk nauwelijks genoemd als reden voor niet-gebruik (voor de verdeling per wijk zie Tabel 2.4 en 2.5 in de Jeugdomnibus).

Figuur 4.3 Tijdsbesteding van jongeren naar arbeidsparticipatie van ouders
(Een symbool betekent: besteedt gemiddeld meer tijd aan deze activiteit dan leeftijds-genoten uit een tweeoudergezin met één kostwinner als ouder)

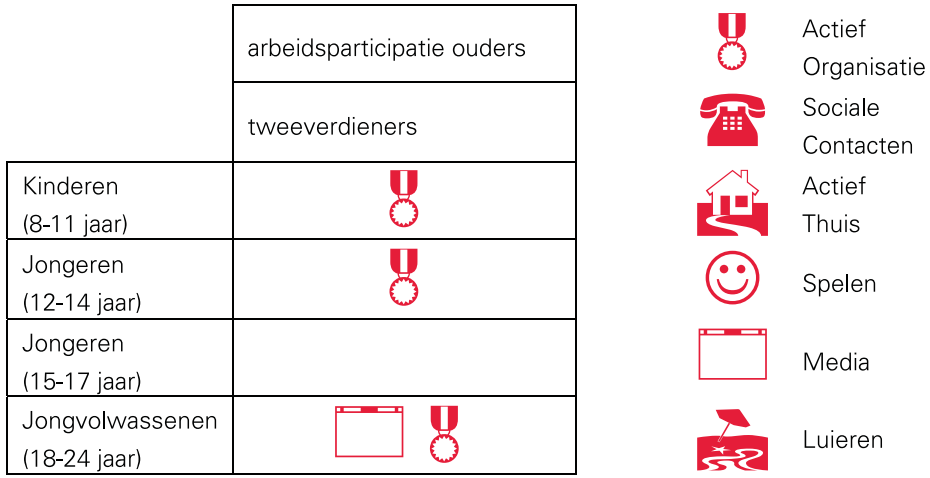

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 4.4: Vrijetijdsbesteding in Nederland (in uren per week)

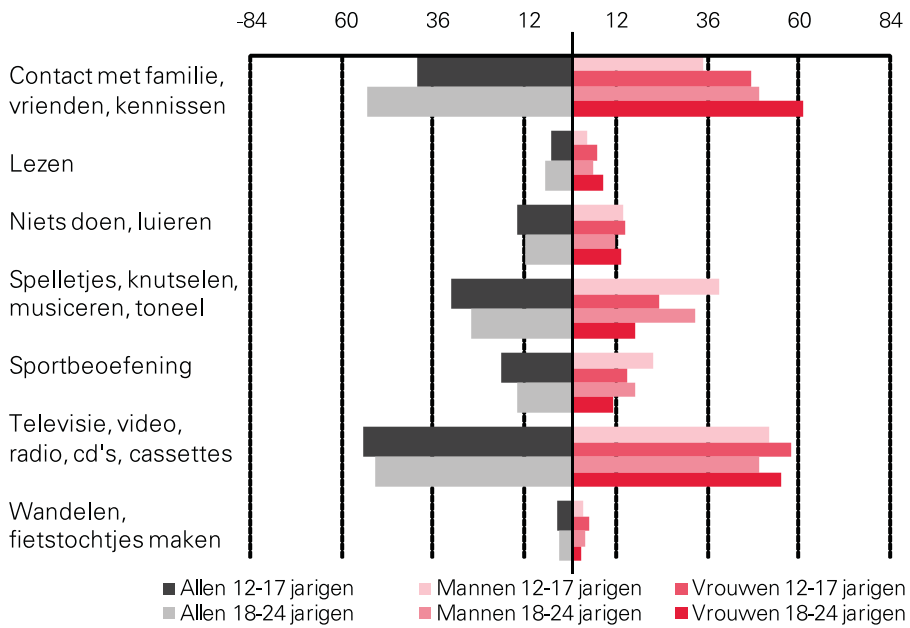

Bron: Bewerking van CBS Statline, 2009.

4.3. Vrijetijdsbesteding buiten de invloedsfeer van ouders

Kinderen van hoogopgeleide ouders en van tweeverdieners bepalen dus minder 'autonoom' hun vrijetijdsbesteding: zij brengen meer tijd door bij de naschoolse opvang en binnen verenigingen en staan in hun vrijetijdsbesteding vaker onder toezicht van professionals. Als jongeren opgroeien krijgen zij met de jaren steeds meer vrij in te vullen tijd. De omgeving wordt steeds belangrijker voor hun tijdsbesteding. De jeugd neemt steeds meer afstand van de invloedsfeer van de ouders; er wordt tijdelijk meer vrije tijd besteed aan sociale contacten en media. Deze 'sociale fase' in de vrijetijdsbesteding neemt weer af boven de 20 omdat een deel van de jongeren dan gaat werken (zie Figuur 4.4 en 4.5). Het is interessant om te zien dat de minst flexibele vrijetijdsbesteding 'actief zijn in een organisatie' gedurende de levensloop niet verandert. Deze tijdsbesteding is blijkbaar zo inflexibel dat het gedurende de hele jeugd ongeveer gelijk blijft (zie nogmaals Figuur 4.5).

Figuur 4.5: Vrijetijdsbesteding en leeftijd

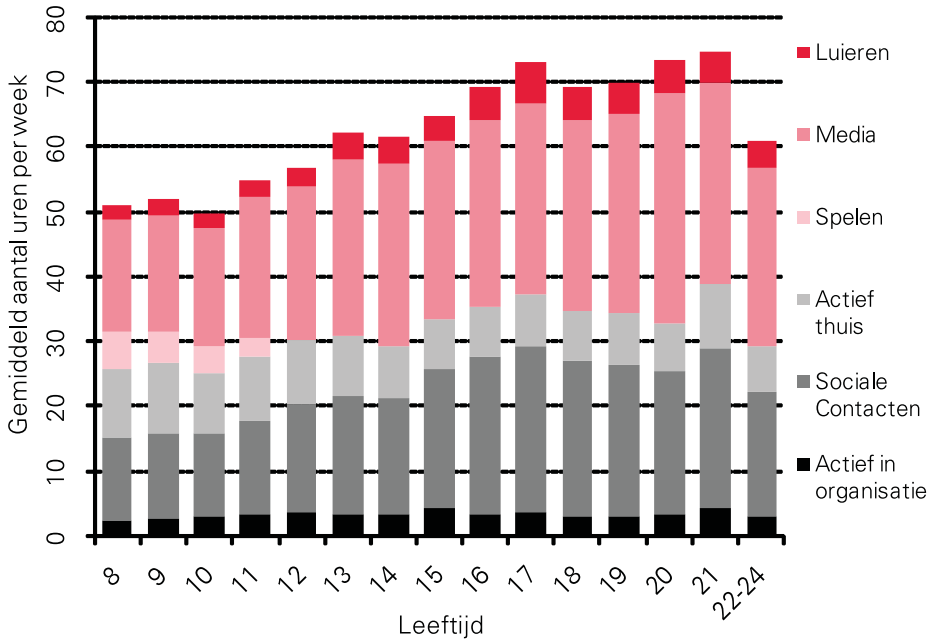

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Jongens lijken op het eerste gezicht zich meer aan de ouderlijke invloedsfeer te onttrekken dan meisjes. Zij zijn immers vaker bij (sport)organisaties te vinden en besteden meer tijd aan media. Meisjes zijn daarentegen vaker thuis actief (zie Figuur 4.6). Maar wat op het eerste gezicht zo lijkt gaat niet op: meisjes onttrekken zich ook aan de invloedsfeer van hun ouders, maar doen dat op een andere manier. Minder vaak lid van een sportclub, zijn zij juist vaker lid van muziek-, zang- en toneelverenigingen. En ook jongens blijken thuis actief; zij doen dan meer dan de meisjes aan computerspelletjes. Hoewel jongens en meisjes boven de 14 jaar ongeveer dezelfde hoeveelheid tijd besteden aan sociale contacten, doen zij dit op een heel andere manier. Meisjes onderhouden hun contacten veel meer via de telefoon of het internet dan jongens. Dat dit thuis gebeurt wil niet zeggen dat het onder de ouderlijke invloedsfeer blijft (Jeugdenquête Haarlemmermeer, 2009).

Jongens ontmoeten hun vrienden vaker op straat en ook dit lijkt erop te wijzen dat ze zich meer aan de invloedsfeer van hun ouders weten te onttrekken (zie de tabellen in de Hoofdstukken 5 en 6 van de Jeugdomnibus voor een compleet overzicht van de vrijetijdsbesteding). Landelijk blijken 'hangjongeren' dan ook doorgaans jongens te zijn (RMO, 2008); zij zorgen door dit buiten verblijven vaker voor overlast. Hun 'problematiek' is daardoor snel de norm voor beleid; jongerenwerk is al snel jongenswerk (FORUM, 2008). Dit betekent allerminst dat specifieke meidenproblematiek geen aandacht verdient. De (emotionele) problemen die meisjes ondervinden zijn vaker naar binnen gericht, waardoor een groter risico bestaat dat deze problemen niet worden ontdekt. Daarom vroeg het Ministerie van Jeugd en Gezin onlangs specifiek aandacht voor meisjes (Ministerie van Jeugd en Gezin, 2009).

Figuur 4.6 Tijdsbesteding van jongeren naar geslacht

(Een symbool betekent: besteedt gemiddeld meer tijd aan deze activiteit dan de andere groep)

	Geslacht	
	Jongens	Meisjes
Kinderen (8-11 jaar)		
Jongeren (12-14 jaar)		
Jongeren (15-17 jaar)		
Jongvolwassenen (18-24 jaar)		

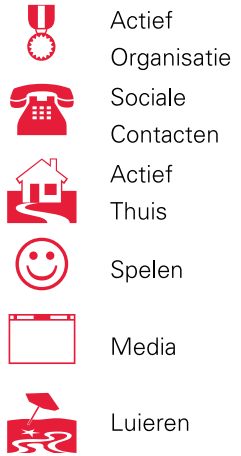

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

4.4. Conclusies

Deze analyse, met aandacht voor lokale verschillen, stelt ons in staat om jongeren in groepen te verdelen op basis van hun vrijetijdsgedrag. Allereerst kunnen we een algemene indeling maken in twee groepen.
De eerste groep bestaat uit drukbezette kinderen/jongeren met twee werkende ouders, meestal hoogopgeleid en dubbele inkomens. Deze groep jongeren kent een weinig flexibele vrijetijdsbesteding en besteedt die vrije tijd meestal in georganiseerd verband. Zij zijn minder buiten op straat en besteden ook minder tijd aan sociale contacten buiten clubs of verenigingen waar ze lid van zijn; dan is hun 'vrije' tijd al op. Deze jongeren ervaren ondanks de drukke invulling van hun vrije tijd nauwelijks problemen in hun tijdsbesteding. Tijd om met leeftijdsgenoten - zonder supervisie - buiten in de buurt te verblijven en daar de heersende jeugdcultuur op te snuiven hebben zij niet. Door hun minder flexibele tijdsbudget lijkt deze groep moeilijker te motiveren voor andere vrijetijdsactiviteiten.
De tweede groep bestaat uit kinderen met een aanzienlijk flexibeler tijdsbudget: vaker buiten op straat te vinden of achter playstation en computer. Hun tijdsbesteding is eenvoudiger te sturen door hun een interessant vrijetijdsaanbod te presenteren.
Deze verschillen in tijdsbesteding tussen jongeren zijn sterk gerelateerd aan de sociaaleconomische positie en leefstijl van de ouders. Onze gemeente met haar diversiteit in leefstijlen vergt dus ook in het jeugdbeleid aandacht voor verschillen tussen wijken en kernen. Zowel het vrijetijdsaanbod voor jongeren als de mogelijkheden om buiten in de openbare ruimte te verblijven dienen te passen bij de tijdsbestedingspatronen van deze onderscheiden groepen jongeren.
Er valt in de analyse ook nog een tweede duidelijk onderscheid op in tijdsbesteding: jongens en meisjes besteden hun vrije tijd anders. Jongens hangen vaker met hun vrienden buiten of spelen in hun eentje computerspelletjes. Meisjes zijn vaker thuis actief en onderhouden hun sociale contacten – bellen met vriendinnen - vanuit huis.

De groep jongens die veel buiten verblijft heeft een heel flexibel tijdsbudget. Hun vrijetijdsbesteding is soms - vanwege ervaren overlast – gebaat bij meer supervisie. Een belangrijk signaal uit de analyse is dat vrijetijdsproblematiek bij jongens – omdat die zich veelal buiten op straat voortdoet - eerder waarneembaar is dan bij meisjes. Verveling en isolement in het vrijetijdsdeel van de tijdbesteding kan bij meisjes langer verborgen blijven dan bij jongens.

5

Uitgaan: van binnen naar buiten de Ringvaart.

UITGAAN

Uitgaan is één van de favoriete vrijetijdsbestedingen van jongeren. [9] In onze gemeente is dit echter het onderwerp waar de jeugd het minst tevreden over is. Al in eerder onderzoek bleken jongeren ontevreden over het uitgaansaanbod in hun eigen gemeente (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2007; Visser, 2009). Naast de zuigkracht van de nabije steden - in het bijzonder Amsterdam - leidt deze onvrede ertoe dat jongeren per leeftijdsjaar steeds vaker buiten Haarlemmermeer uitgaan (zie Figuur 5.1). Oudere jongeren mogen van hun ouders eerder uit buiten de gemeente; zij beschikken ook over meer geld om aan 'stappen' te spenderen.[10]
Het kapitaalkrachtige, jongvolwassen uitgaanspubliek verplaatst zich eenvoudig naar de overkant van de Ringvaart. Het verrast niet dat deze 'recreatieve migratie' van de oudere groepen remmend werkt op het ontstaan van een commercieel uitgaansaanbod binnen de gemeentegrenzen. Ook menig Haarlemmermeers volwassen inwoner oriënteert zich voor het uitgaansleven goeddeels buiten de Ringvaart (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2008). De groep jongeren, die wel uit wil maar dat niet in de nabijgelegen steden kan/mag, zit daardoor vast aan het huidige 'interne' aanbod.

Figuur 5.1: Uitgaansoriëntatie naar leeftijdsgroepen

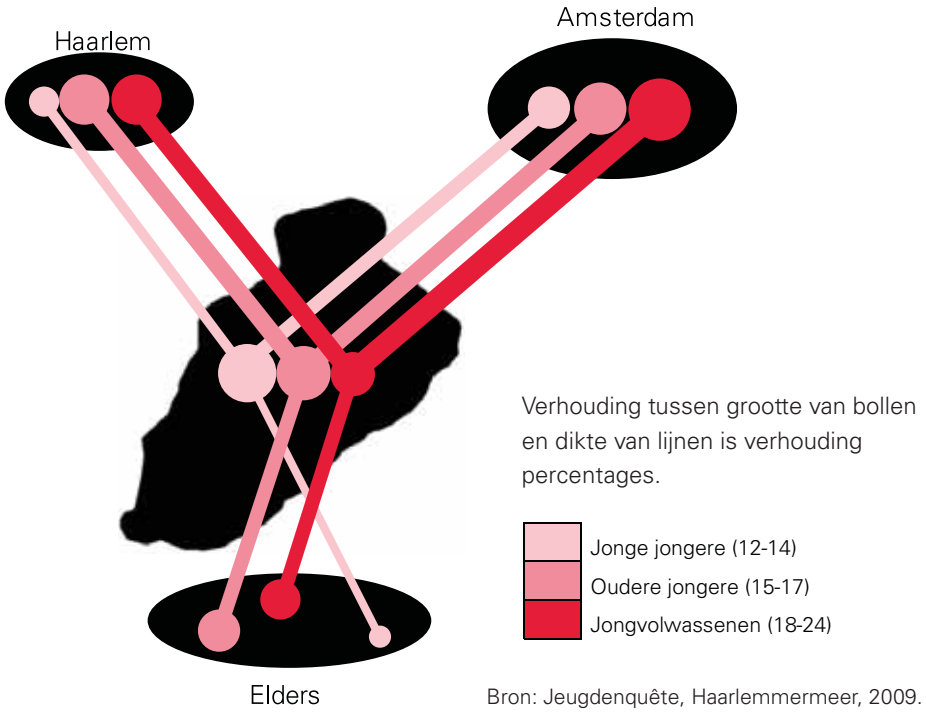

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Dit raakt vooral jongeren tussen de 12 en 18 jaar. Voor deze groep zijn uitgaansavonden met in meerderheid jongere leeftijdscategorieën snel te kinderachtig. De groep rond 16 jaar valt daardoor tussen wal en schip: te oud voor de coladisco en te jong voor het echte 'stappen' (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2003 en 2007). Jongeren vinden – in dit lokale jeugdonderzoek - na 'een veilige buurt' 'leuke uitgaansplaatsen en evenementen' dan ook het belangrijkste onderwerp. Een mogelijke soelaas voor deze 'tussen wal en schip'-generatie vormen de jongerencentra in Haarlemmermeer. Deze lokalen bieden in principe voor jongeren een nabijgelegen alternatief, dat door middel van leeftijdenbeleid ook kan aansluiten bij de doelgroep.

9 Café- en discobezoek begint rond 15 jaar en neemt boven de 20 af. Het aandeel jongeren dat regelmatig uitgaat naar meer culturele voorzieningen (zoals film, theater of een concert) blijft met één op de vijf jongeren ongeveer gelijk (Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009).

10 De hoeveelheid geld die jongeren te besteden hebben neemt vanaf hun 12e tot hun 20e toe van 10 tot 100 euro per week. In deze periode stijgt het aandeel jongeren dat het meeste geld uitgeeft aan uitgaan van bijna geen tot ongeveer de helft (Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009).

5.1. Jongerencentra

De vijf bestaande jongerencentra zijn over de gemeente verspreid en verbonden met het welzijnswerk van stichting Meerwaarde.[11] De 'tussen wal en schip'-generatie maakt in vergelijking met jongvolwassenen ruim gebruik van deze centra. Toch bezoekt slechts één op de vijf jongeren wel eens deze lokalen (zie Figuur 5.2). De huidige samenstelling van het jongerencentrapubliek is hier debet aan. Niet-bezoekers geven als reden aan dat zij niets gemeen hebben met de huidige bezoekers en/of dat hun vrienden er niet heen gaan. Bezoekers komen er omdat het er gezellig is en omdat hun vrienden er juist wel komen. De huidige activiteiten (respectievelijk de ligging van jongerencentra) worden door beide groepen veel minder als reden genoemd om wel of niet zo'n centrum te bezoeken (zie Figuur 5.3 en Figuur 5.4).

Figuur 5.2: Bezoekt wel eens een jongerencentrum

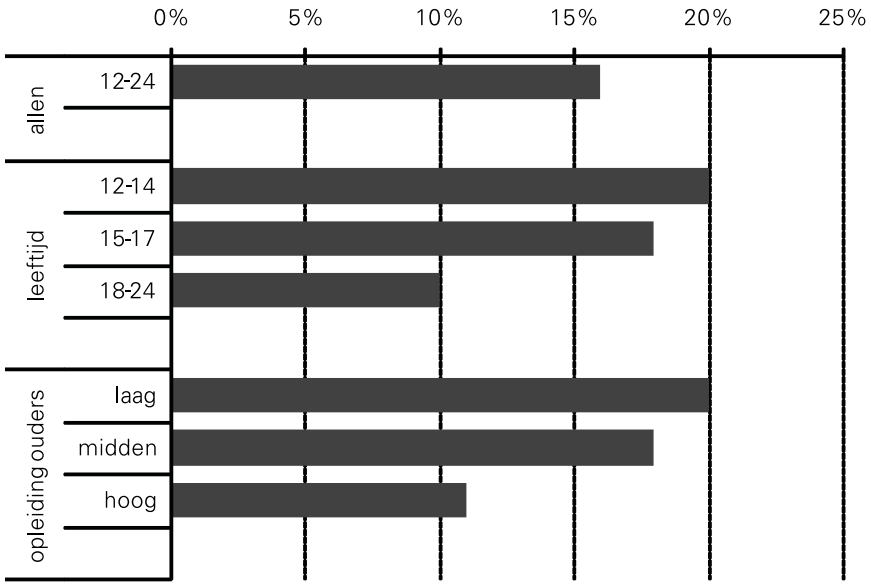

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

De signatuur van de bezoekers van jongerencentra is dus voor zowel aan- als afwezigen de doorslaggevende factor. Een herhaalde klacht over jongerencentra luidt dan ook dat ze worden 'bezet' door heel specifieke deelgroepen. De leeftijd van bezoekers blijft hier een factor. Daarnaast oordelen sommige jongeren dat ook de daar gedraaide muziek voor een zekere 'natuurlijke selectie' zorgt. De Lans in Hoofddorp werd bijvoorbeeld geassocieerd met 'alternatieve' jongeren. Jongerencentrum de Basis is een tijd gedomineerd door een groep 'hardcore' jongeren. Deze specifieke jeugdculturen kunnen blijkbaar aan de aantrekkelijkheid van een voorziening voor anders 'gestemde' jeugd afbreuk doen. Desondanks geven jeugdculturen in Haarlemmermeer geen directe aanleiding voor uitgebreide specifieke voorzieningen (Team Onderzoek, Haarlemmermeer, 2003, 2007; Visser, 2009.) (Zie voor de verschillen tussen wijken Tabel 5.10 en 5.11 van de Jeugdomnibus).

[11] De Cube en de Lans in Hoofddorp, de Stip in Nieuw-Vennep, de Badkuip in Badhoevedorp en de Basis in Zwanenburg.

Figuur 5.3: Redenen om een jongerencentrum te bezoeken

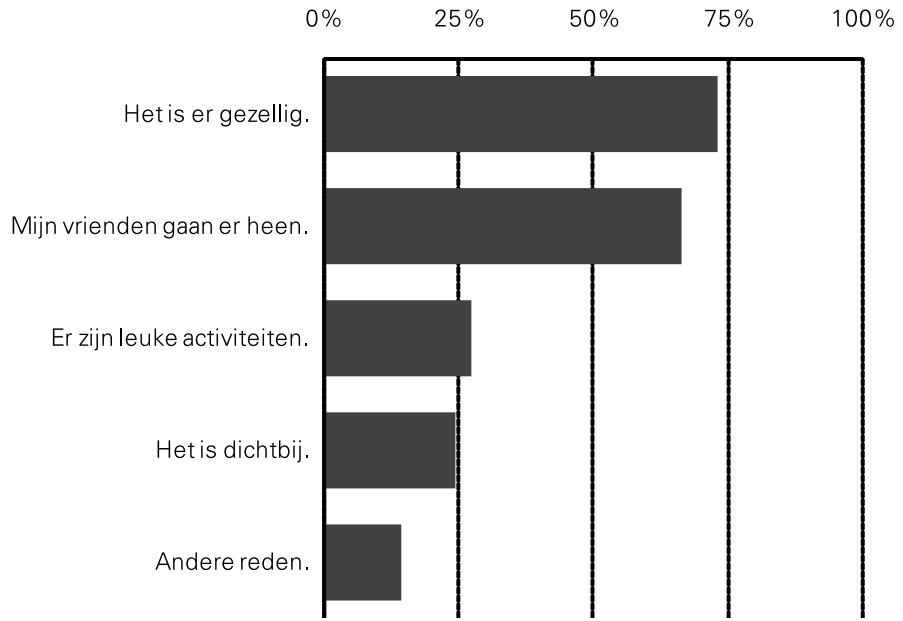

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Dat de jongerencentra bepaalde groepen jongeren bedienen verbaast niet. De centra zijn via Stichting Meerwaarde verbonden met het jongerenwerk. Hoewel het jongerenwerk in Nederland en in Haarlemmermeer in principe voor alle jongeren is bedoeld, verschuift de laatste jaren de aandacht evenwel meer naar risicogroepen die óf zelf problemen hebben óf problemen veroorzaken. De primaire doelgroep zijn nu jongeren met een lage sociaaleconomische status en/of een laag opleidingsniveau (Mudde, 2009). Wat het effectief bereiken van deze groep betreft functioneren de jongerencentra goed; van de jeugd met lager opgeleide ouders gaat een groter deel wel eens naar een jongerencentrum (zie Figuur 5.2). Kijkt men naar de opleiding van jongeren zelf dan lijkt dit patroon nog markanter. Voor deze groepen is het dus een aantrekkelijker alternatief dan voor 'jeugd met hoger opgeleide' ouders. Deze laatste groep besteedt zijn tijd anders en elders (zie eerder dit hoofdstuk).

Figuur 5.4: Redenen om jongerencentrum niet te bezoeken

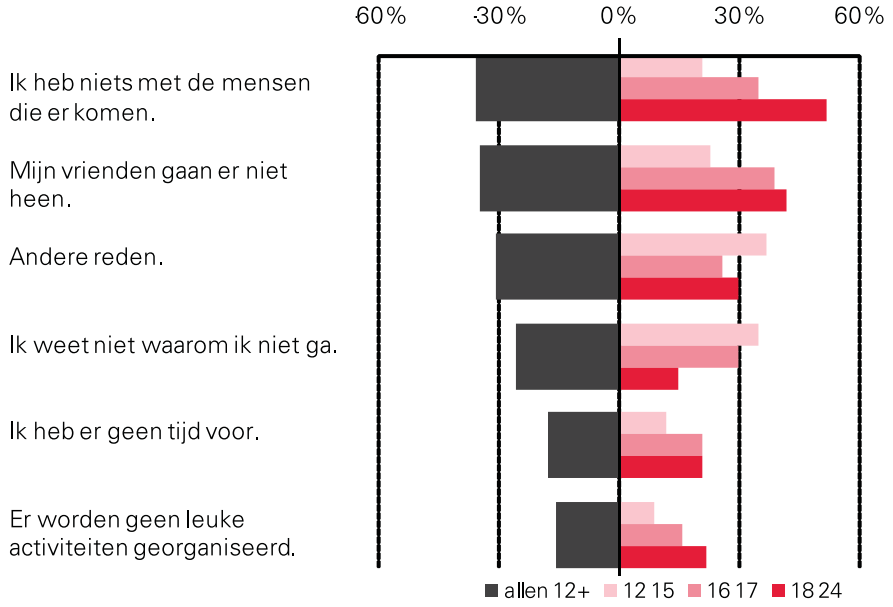

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

5.2. Conclusies

Jongeren rond de 16 jaar die net aan het uitgaansleven beginnen zijn ontevreden over het aanbod in Haarlemmermeer. Voor een deel van hen bieden jongerencentra geen alternatief omdat in het opkomend publiek bepaalde groepen - van een andere leeftijd of met een heel eigen 'cultuur' - te sterk domineren. Voor de groep jongvolwassenen is het aanbod minder een probleem omdat zij wel naar de omliggende steden kunnen trekken. Je stuit hier op een 'tussen wal en schip'-generatie. Om deze groep aan te spreken is het van belang om voor de verschillende leeftijdscategorieën ook uiteenlopende activiteiten te organiseren. Wensen en behoeften sluiten niet op elkaar aan, maar staan juist haaks op elkaar door de drang van de oudere leeftijdsgroepen om zich te onderscheiden van de jongere leeftijdsgroepen. Muziek kan als 'natuurlijke selectie- mechanisme' ingezet worden om specifieke groepen jongeren aan te trekken of juist te weren. Jongerencentra kunnen zo een relevanter alternatief worden voor de onderscheiden leeftijdsgroepen en subculturen, die onze gemeente rijk is. Toch zullen ze ook dan moeilijk bereikbaar blijven voor de jongste jeugd in de buitengebieden (zie Figuur 5.5). De schaalgrootte van de gemeente is hier debet aan. Via jongerencentra alle jongeren willen bedienen is een onmogelijke opgave voor zowel commercie als gemeentelijke overheid. Bepaalde groepen jongeren zullen altijd op straat of elders blijven hangen, al is het alleen maar omdat zij met genotmiddelen willen experimenteren voor dat zij dat ook officieel mogen.[12] Andere deelgroepen voelen nog helemaal geen behoefte aan uitgaan of zij verkiezen juist heel andere vormen van recreatief tijdverdrijf, zoals naar de bioscoop gaan. De komst van een nieuwe bioscoop en discotheek in Hoofddorp is voor deze groep waarschijnlijk al een verbetering.

Figuur 5.5: Aantal jongeren (12-17 jaar) en locatie jongerencentra

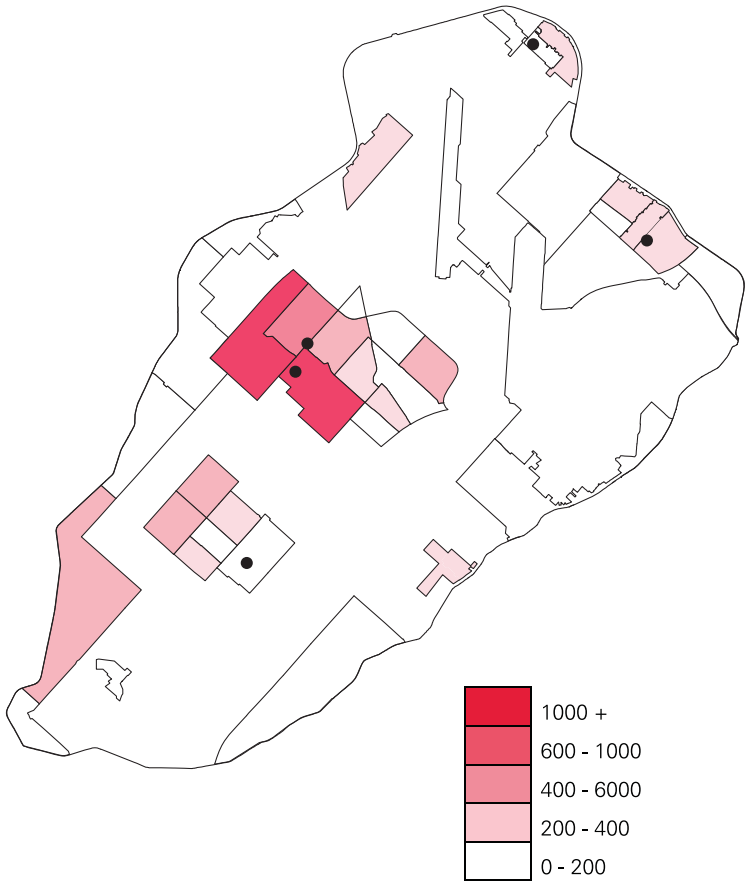

Bron: Bevolkingsstatistiek Haarlemmermeer, 2009

[12] Drinkende jongeren doen dat meer op straat dan jongvolwassenen. De oudste jeugdgroep drinkt namelijk vaker in een café of discotheek. De weinige jongeren die aangeven regelmatig softdrugs te gebruiken doen dit ook vaker op straat dan de jongvolwassenen. Jongeren proberen voor het eerst alcohol uit tussen de 12 en 15 jaar, ze beginnen te roken tussen de 14 en 17 en experimenteren met cannabis tussen de 15 en 18 jaar (zie tabel 3.7 t/m 3.14 van de Jeugdomnibus)

6

Dicht bebouwd of ruim opgezet? De omgang van jongeren met de openbare ruimte.

RUIMTE VOOR JEUGD

Haarlemmermeer kent uiteenlopende woongebieden, die ontwikkeld zijn in verschillende tijdsperioden. Nieuwe en oudere vormen van stedelijkheid komen naast elkaar voor. Sommige deelgebieden blijven verstedelijken en worden compacter. Toenemende verstedelijking blijkt gebruik en beleving van de openbare ruimte door jongeren sterk te beïnvloeden (Franke & Hospers, 2009). In dit hoofdstuk analyseren we het effect van de variatie in compactheid van Haarlemmermeerse woongebieden op gebruik en waardering van de openbare ruimte door jongeren.
Hoe worden deze wijkverschillen door kinderen en jongeren ervaren? Het antwoord op deze vraag is relevant bij de ontwikkeling van nieuwe woongebieden, bij herstructurering van oude en voor verstedelijkingsopgaven in bestaand woongebied.
Onder openbare ruimte verstaan we in dit hoofdstuk de directe woon- en leefomgeving van de jeugd. De plek waar kinderen en jongeren spelen, verblijven en elkaar ontmoeten of waarin zij zich verplaatsen op weg naar school (denk aan: plein, straat, fietspad naar school, trapveldje of hangplek).

6.1. Het belang van ruimte in de eigen buurt

De buurt heeft als eerste ontmoetingsplek invloed op de ontwikkeling en ontplooiing van jongeren. Hoe een woonomgeving eruit ziet stimuleert of belemmert de kans op ontmoeting en spel. Verkeersveiligheid is er een eerste vereiste. Of er onbestemde, niet aangeharkte, rommelige - nog niet door ontwerpers ontdekte - restruimte in de buurt voorkomt is ook van belang voor de spelkeuze. Jongeren gebruiken graag 'informele' speel- en restruimtes, die zij zich voor een tijdje (tijdelijk) toe-eigenen. Dit soort 'vergeten' plekken verdwijnen in stedelijke gebieden steeds meer door herbestemming en verdichting. Via ruimtelijke inrichting heeft men geprobeerd om zoveel mogelijk gevaren te weren en overlast in de woonwijk te reguleren (regels, ruimtelijke vormgeving) of uit te bannen (functiescheiding). De acceptatie van risico's is in de alledaagse samenleving sterk afgenomen. Volwassenen trachten kinderen en jongeren tegen alle mogelijke gevaren te beschermen; kinderen betalen hiervoor de prijs in de vorm van beperking van hun creatieve mogelijkheden. Hun mogelijkheden om in de buurt nieuwe onbekende dingen te ontdekken worden immers steeds kleiner.
Ook de straat, veroverd door verkeersdrukte en geparkeerde auto's, vormt lang niet overal een veilige 'informele' speelruimte. Als compensatie worden aparte speelvoorzieningen of hangplekken aangelegd en ingericht.
Jongvolwassenen zijn over het algemeen minder op hun eigen buurt georiënteerd. Zij zitten veelal ergens anders op school, beschikken over meer mobiliteitsmogelijkheden en verkrijgen meer vrijheid om eigen keuzes te maken. Daarom beperken wij ons in dit hoofdstuk tot jongeren van 12-17 jaar. Voor deze groep bepaalt de plek waar zij wonen immers het sterkst de routine van alledag.

6.2. Verschillen in verstedelijking en verdichting en effecten op de openbare ruimte

Haarlemmermeer kent uiteenlopende woongebieden in omvang en aard van bebouwing, maar ook demografisch en sociaal. Aan de hand van een aantal ruimtelijke indicatoren geven we eerst een beeld van de mate van verdichting in verschillende wijken. Hiertoe gebruiken we de volgende gegevens: de woning-, auto- en kinderdichtheid. Deze indicatoren tonen aan hoeveel ruimte 'opgesnoept' wordt door woningen en auto's en geven daarmee indirect een indicatie van de resterende openbare ruimte. Als je daarbij het aandeel kinderen neemt verkrijg je een beeld van de drukte in de openbare ruimte en van de potentiële speel- en ontmoetingsruimte die voor kinderen en jongeren over blijft.

Tabel 6.1: Woning -, auto- en kinderdichtheid

	woningdichtheid	autodichtheid	kinderdichtheid
	huishoudens/ha	auto's/ha	% kinderen (12-17)
Hoofddorp Floriande	29,75	22,02	11,8
Hoofddorp Bornholm, Overbos, Toolenburg	28,97	25,68	27,2
Hoofddorp overig	28,21	24,50	12,2
Nieuw-Vennep Getsewoud	27,78	26,62	11,5
Nieuw-Vennep overig	21,21	15,18	7,4
Zwanenburg	26,37	4,95	5,1
Badhoevedorp	21,51	2,24	8,9
Haarlemmermeer West	11,66	1,55	9,1
Haarlemmermeer Oost	10,72	0,48	3,8
Haarlemmermeer Midden	14,15	1,67	3
Haarlemmermeer	**22,43**	**3,82**	**100**

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009 &
Basis Administratie, Adressen en Gebouwen (BAG) & CBS Statline.

De wijken Floriande en Getsewoud (Vinex-wijken) en de wijken Bornholm, Overbos en Toolenburg (groeikernwijken) zijn sterker verdicht dan alle andere woongebieden in Haarlemmermeer. Deze meest recente wijken tellen gemiddeld meer dan 28 woningen per hectare. De woongebieden in de randkernen met hun ruimere opzet minder dan 15 woningen per hectare.
We stellen vast dat in de meer recente woongebieden – Vinex en groeikernwijken - niet alleen de woning- en autodichtheid hoog zijn, maar ook het aandeel kinderen in de wijk (zie Tabel 6.1). Verder valt Zwanenburg op; deze kern is na Hoofddorp en Nieuw-Vennep het meest compact bebouwd.

Omdat de nieuwste wijken ook de meest kinderrijke huishoudens tellen en de helft van alle Haarlemmermeerse kinderen en jongeren hier woont, onderstreept dit hoe zeer zorg en aandacht voor de publieke ruimte hier belangrijk zijn. Een sterke concentratie van kinderen en jongeren in een wijk kan voor- en nadelen hebben. Het kan je als jongere veel vrienden in de buurt opleveren en stimuleren om je sociale vaardigheden verder te ontwikkelen. Maar het kan ook leiden tot verdringing en concurrentie van groepen jongeren in de openbare ruimte. In de oudere woongebieden van Haarlemmermeer hebben kinderen en jongeren aanzienlijk meer openbare ruimte tot hun beschikking. Deze gebieden zijn ruimtelijk én demografisch minder druk.
De vraag die nu rijst is: hoe ervaren kinderen en jongeren deze drukte in de openbare ruimte zelf? Leidt sterke verdichting in de wijk ertoe dat ze minder buiten spelen, of minder tevreden zijn over hun directe woonomgeving. Of heeft het effect op hun sociale contacten in de buurt? Hebben jongeren in wijken met geringe verblijfruimte minder vrienden in de wijk?

Figuur 6.1: Intensiteit gebruik openbare ruimte per wijk

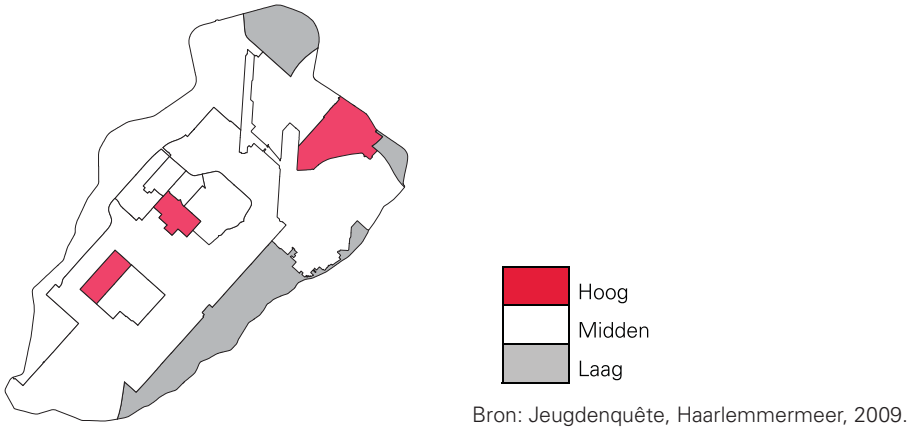

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

6.3. Gebruik en tevredenheid over de openbare ruimte in de buurt

Om de effecten van verstedelijking/verdichting op gebruik en waardering van de openbare ruimte te achterhalen laten wij in deze paragraaf jongeren zelf aangeven hoe zij de openbare ruimte in hun buurt benutten en waarderen.
De figuren 6.1 en 6.2 laten zien dat gebruik én tevredenheid in de groeikernwijken en in Getsewoud hoog zijn. De openbare ruimte in deze wijken wordt door jongeren zelf als prettig ervaren en gewaardeerd. Jongeren in deze wijken hebben in de directe woonomgeving veel contact met hun vrienden. Floriande scoort minder op zowel gebruik als tevredenheid. In Badhoevedorp gebruiken jongeren wel intensief de buitenruimte; de kwaliteit wordt echter minder gewaardeerd. Zwanenburg toont weer een ander beeld. Daar wordt de buitenruimte weinig gebruikt en jongeren zijn er ook minder tevreden over. De banden met andere jongeren in de buurt zijn er hecht. In de buitengebieden is in potentie veel plek voor jongeren aanwezig. Arealen met een lage bebouwingsdichtheid blijken echter lang niet altijd ook de sterkst door jongeren gewaardeerde woonomgevingen. Meer recente, dichter bebouwde wijken krijgen vaak juist een hogere waardering.

6.4. Conclusies

De veronderstelling dat compacte wijken minder aantrekkelijk voor jongeren zouden zijn, gaat in onze gemeente niet zonder meer op. Daarvoor zijn onze woongebieden te divers van aard. De grotere woonwijken in Hoofddorp en Nieuw-Vennep vormen - ondanks een relatief hogere bebouwingsdichtheid - een gunstig speelklimaat voor de jeugd. De verkeersluwe opzet van deze wijken draagt hier waarschijnlijk aan bij. De woonomgeving in Getsewoud wordt door jongeren het hoogst gewaardeerd. In de wijk Floriande is de situatie echter minder gunstig. Jongeren zijn hier minder tevreden over de speelruimte in hun woonomgeving en maken er ook minder gebruik van. Badhoevedorp en de oostelijke randkernen bieden een minder gunstige context voor ontplooiing voor de jeugd. De mogelijkheden voor activiteiten en ontmoetingen schieten er tekort. Door een nog (flinke) toename van kinderen in alle leeftijdsklassen vergt de inrichting van de openbare ruimte in de Vinex-wijken Floriande en Getsewoud blijvend aandacht.

Figuur 6.2: Waardering openbare ruimte per wijk

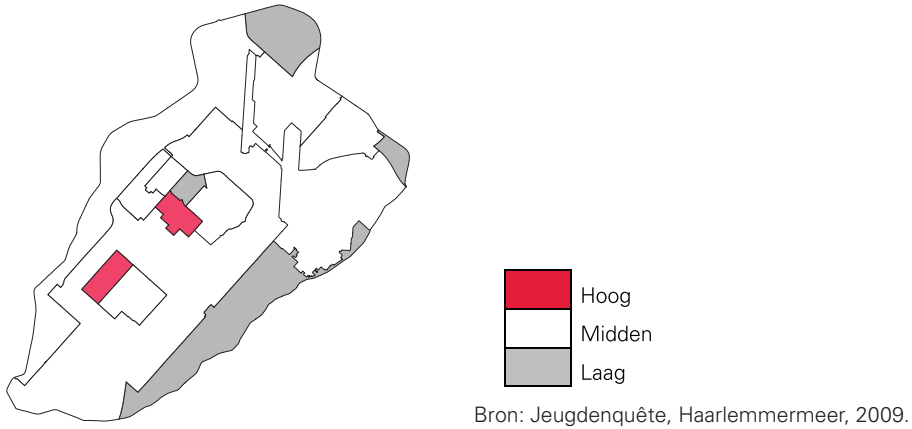

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 6.3: Vriendschappelijke contacten per wijk

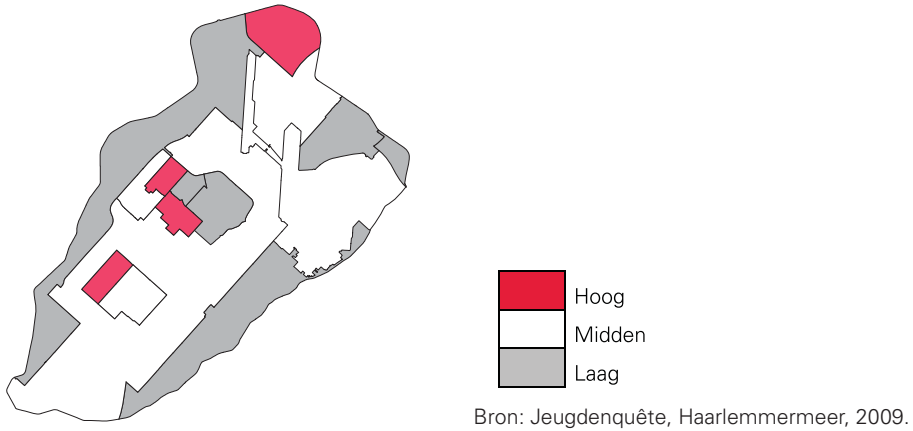

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

7

Jongeren, volwassenen en overlast: hoe het omdraaien van het perspectief nieuwe kennis oplevert.

"HANGJONGEREN": OVERLAST OF VRIJETIJDSBESTEDING?

Na de nozemproblematiek van de jaren '50 en de aandacht voor provo in de jaren '60 kwamen jongeren, aan het eind van de jaren '80 van de vorige eeuw, opnieuw in de spotlight van de publieke aandacht te staan. Nu niet vanwege speelse en provocerende acties tegen het 'establishment', maar door wangedrag, vandalisme of criminaliteit. Burgers voelden zich steeds vaker onveilig door groepen hangjongeren op straat, de media brachten het probleem onder de aandacht van het brede publiek en bestuurders en andere representanten van de (verzorgings)staat bedachten beleid en intervenieerden om het 'hangjongerenprobleem' het hoofd te bieden.[13]
Sinds de jaren 1990 krijgt 'straatjeugd' blijvende publieke aandacht, zonder dat het duidelijk wordt waaruit die 'hangjongeren' nu precies bestaan. Zijn het jongens of meisjes, allochtoon of autochtoon, 'achterbuurt aso's' of juist 'verwende kakkers'? Overschrijden zij grenzen van oorbaar gedrag, of vertonen ze voor hun leeftijd tamelijk natuurlijk gedrag - net zoals heel wat volwassenen van vandaag vroeger zelf lieten zien - en moet men hen daarom soepel bejegenen? Onduidelijk blijft ook welke groepen last ondervinden van het gedrag van hangjongeren. Is er sprake van onschuldige slachtoffers van 'jongerenterreur', of betreft het 'onterecht geklaag' door intolerante volwassenen? Voor beide aannames zijn in iedere stad wel aanwijzingen te vinden. Tenslotte blijkt ook de reikwijdte van het probleem niet eenduidig begrensd: gaat het eenvoudigweg om beperkte territoriale conflicten over het gebruik van de openbare ruimte? Of vallen er andere, dieper liggende mechanismen in de samenleving te bespeuren?

Zorgen over een jeugd die lijkt 'op te groeien voor galg en rad' klinken niet louter vandaag de dag; zij kennen een lange voorgeschiedenis. Historici hebben laten zien dat dergelijke zorgen wijdverspreid voorkwamen onder de bovenlaag van de bourgeoisie van de late 18e en vroege 19e eeuw. Er zijn incidentele berichten dat daarvoor, al in de late middeleeuwen, sommige lagen van de stadsbevolking zich druk maakten over de staat van hun jeugd (Martineau, 2006). Het verschijnsel 'probleemjeugd' blijkt even dynamisch en veranderlijk als de jeugd zelf. Bovendien lijkt wat 'de jeugd' is niet slechts afhankelijk van het feitelijke gedrag van groepen jongeren, maar ook van het beeld dat anderen hebben van dit gedrag. Hier lijkt de bekende Engelse uitspraak "beauty is in the eye of the beholder" op te gaan. De manier waarop groepen in de samenleving, in een bepaalde tijdsperiode, aankijken tegen een groep (of verschijnsel) en deze waardeert (als lelijk of mooi, goed of slecht) bepaalt de aard van het 'probleem'.

In dit hoofdstuk presenteren we het thema 'hangjongeren' vanuit de uiteenlopende perspectieven van twee betrokken groepen: enerzijds van volwassenen die klagen over overlast door jongeren in hun buurt, en anderzijds van jongeren die deze overlast of ergernis oproepen, maar zelf met vrijetijdsbesteding (denken) bezig (te) zijn. Met deze dubbele benadering kiezen we niet voor relativering van een probleem; we vragen aandacht voor het complexe en meerdimensionale karakter ervan. Een verruiming van het blikveld creëert meer mogelijkheden voor beleid om met dit probleem om te gaan. Op een verschil in beleving tussen twee verschillende leeftijdsgroepen dient men immers anders te reageren dan op concrete materiële schade aan goed of lijf. Hiermee wijkt dit hoofdstuk af van de rest van deze publicatie, waarin het perspectief van de jongeren zelf en hun leefsituatie leidend is. De dubbelheid van de insteek dwingt ook een alternatieve omgang met de brondata af. Wij benutten in dit hoofdstuk niet alleen de resultaten uit de jeugdenquête, maar eveneens die van de volwassenenenquête 2009 met als thema 'de openbare ruimte' voor de Kijk op de Wijk 3. Ook gebruiken we gegevensbestanden uit het GIS (Geografisch Informatie Systeem) van de gemeente Haarlemmermeer. Op deze wijze doen we recht aan zowel de belevingsaspecten van dit verschijnsel als aan de feitelijke situatie zelf.

[13] Het concept 'integraal veiligheidsbeleid' markeert een belangrijke omslag in het denken over veiligheid (zie de nota's van het Rijk: Op weg naar een veiliger samenleving en Integrale Veiligheidsrapportage, beide van 1993). Het terugdringen van onveiligheidsgevoelens werd vanaf de negentiger jaren één van de kernpunten van het veiligheidsbeleid. Jeugdgroepen werden voortaan als eerste oorzaak gezien van onveilige gevoelens.

7.1. Hangjongeren: overlast?

Naar buiten gaan om een beetje rond te hangen en om je vrienden te ontmoeten is voor veel Haarlemmermeerse jongeren dagelijkse routine. Ruim de helft van de jongeren[14] verblijft een paar keer per week of vaker op straat in de eigen buurt. Men hangt dan rond op straat of praat buiten met vrienden. De meesten besteden hieraan 5 tot 10 uur per week.

Figuur 7.1: Percentage jongeren dat verblijft in de openbare ruimte in de eigen buurt

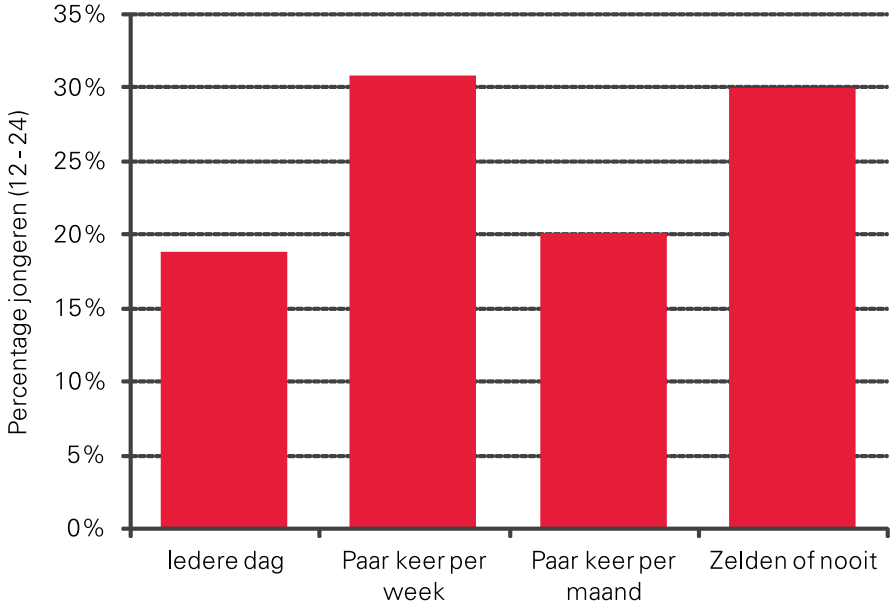

Bron: Jeugdenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Als deze jongeren zich (in groepjes) in de openbare ruimte bevinden om wat rond te hangen komen zij ook volwassenen tegen. Dit contact kan soepel verlopen, het grootste deel van deze op straat verblijvende jongeren doet dit immers zonder enig probleem te veroorzaken. Maar het kan ook tot conflicten leiden wanneer groepjes 'samenscholende' jongeren vervelende opmerkingen maken, hinderlijk doen, overlast geven of zich zelfs strafbaar gedragen (RMO, 2008).

Wat men als hinderlijk en overlastgevend gedrag aanduidt hangt sterk af van iemands kijk op de samenleving en op de jeugd. Jongeren zullen de vraag wat hinderlijk is in het gedrag van leeftijdsgenoten immers anders beantwoorden dan volwassenen. Stedelijk georiënteerde inwoners benoemen het weer anders dan meer traditioneel dorps georiënteerde inwoners, etc. Waar de ene inwoner jeugduitingen als ernstige overlast aanduidt valt het de ander mee, of ervaart hij het zelfs als grappig. Voetballende jongeren in de straat is een tot de verbeelding sprekende situatie die als illustratie kan dienen. De ene buurtbewoner gluurt angstvallig door zijn vitrage om te zien of zijn auto niet wordt beschadigd, terwijl zijn buurman erbij gaat kijken of (in een 'wilde bui') zelf een balletje mee trapt.

Klachten over hinder en overlast door jongeren kunnen iets zeggen over de mate van overlastgevend gedrag door deze leeftijdsgroep; ze kunnen echter ook intolerantie (van volwassenen) weerspiegelen jegens andere (groepen) gebruikers van de openbare ruimte in de eigen buurt.

Ongeveer 40% van alle Haarlemmermeerse volwassenen[15] is het afgelopen jaar met overlast van groepen jongeren geconfronteerd. In de meer stedelijke gebieden van Haarlemmermeer (wijken in Hoofddorp, Nieuw-Vennep[16], Zwanenburg en Badhoevedorp) ondervinden inwoners meer overlast van de jeugd dan in meer landelijke gebieden.[17]

[14] Onder 'jongeren' verstaan we in dit hoofdstuk alle thuiswonende inwoners van 12 t/m 24 jaar. Aan de groep van 8 tot en met 11-jarigen zijn bepaalde vragen niet gesteld, die voor de analyses in dit hoofdstuk noodzakelijk zijn. Deze jongste groep blijft in dit hoofdstuk dan ook buiten beschouwing.

[15] Tot 'volwassenen' rekenen we zelfstandig wonende inwoners van 18 jaar of ouder.

[16] Met uitzondering van de oudere wijken van Nieuw-Vennep. Veel minder inwoners dan elders in het stedelijk gebied melden hier overlast van groepen jongeren.

[17] Binnen de oudere wijken van Hoofddorp bestaan aanzienlijke verschillen tussen de wijken Graan voor Visch en Pax enerzijds (meer overlast) en Hoofddorp oost anderzijds (minder overlast). Binnen de gebieden Haarlemmermeer- west en Haarlemmermeer- midden springen Vijfhuizen, Lisserbroek en Abbenes eruit: veel meer volwassenen noemen daar overlast van jongeren.

Figuur 7.2: Percentage inwoners dat overlast heeft ondervonden (in de afgelopen 12 maanden)

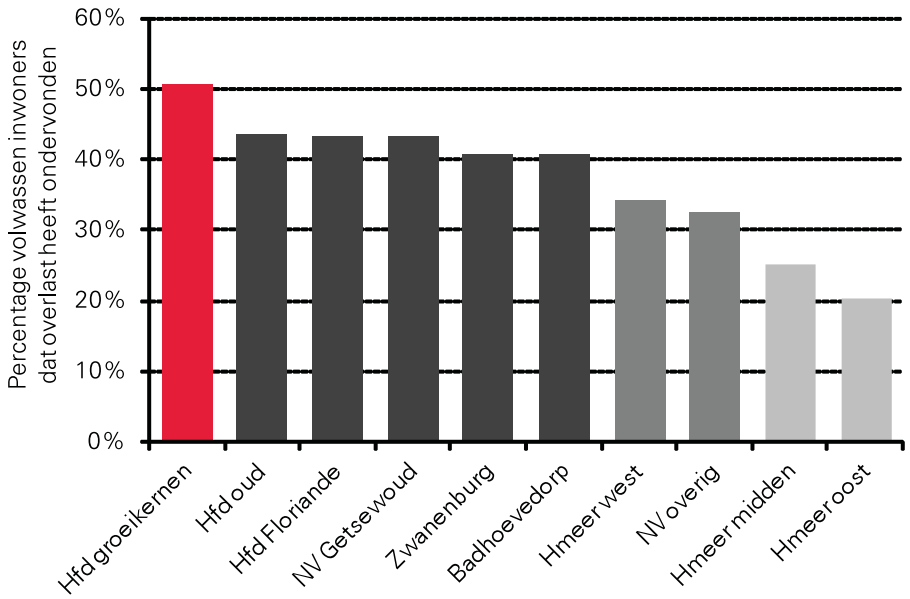

Bron: Inwonersenquête, Haarlemmermeer, 2009.

Wat veroorzaakt de verschillen in ervaren overlast in deze wijken? Ligt het aan het aantal jongeren dat er rondhangt? Vertonen rondhangende jongeren in bepaalde wijken meer overlastgevend gedrag dan in andere wijken? Of is de oorzaak het verschil in vertrouwdheid van buren met elkaar en de mate waarin men in de wijk elkaar durft aan te spreken op vervelend gedrag?[18]

Een analyse van de hypotheses voortkomend uit bovenstaande vragen, biedt - tegen de verwachting in - geen eenduidige verklaring. Het (relatieve) aantal jongeren dat regelmatig op straat rondhangt is in alle gebieden namelijk ongeveer even groot, terwijl er in de mate van ervaren overlast wel degelijk gebiedsverschillen bestaan. Ook de hoeveelheid overlastgevend gedrag, de mate van sociale cohesie of 'publieke familiariteit' vertonen te weinig wijkgebonden verschillen om de diversiteit in overlastbeleving naar gebied te verklaren.[19] Dit laat onverlet welke feitelijke geregistreerde vandalisme, fietsendiefstal, knokpartijen, er bestaan.

Het maatschappelijke 'hangjongerenprobleem' valt klaarblijkelijk niet goed vanuit de invalshoek overlast te verklaren. De verrassende bevinding is immers: in gebieden, waar veel volwassenen klagen over groepen jongeren, hangen niet meer jongeren op straat rond dan in andere gebieden. Evenmin is er sprake van pieken in de mate van overlastgevend gedrag of van een sterke afname van de sociale samenhang in de buurt. Er spelen blijkbaar andere, minder direct voor de hand liggende verklaringen een rol. Tijd derhalve om het perspectief om te draaien.

[18] De RMO noemt dit verschijnsel 'publieke familiariteit'. De mate waarin inwoners elkaar kennen, met elkaar contact durven te maken en, indien nodig, elkaar op gedrag durven aan te spreken. Als de mate van publieke familiariteit in een buurt laag is zullen inwoners elkaar niet durven aan te spreken maar eerder bij de overheid klagen over overlast (RMO, 2008)

[19] Voor deze analyses zijn vragen gebruikt uit de Jongerenenquête Haarlemmermeer 2009 en de Inwonersenquête Haarlemmermeer 2009. Deze vragen zijn gebruikt om indicaties te krijgen van het relatieve aantal jongeren in een gebied dat regelmatig op straat rondhangt en het deel hiervan dat daarbij mogelijk overlastgevend gedrag vertoont (het gebruik van alcohol of softdrugs op straat). De mate waarin buurtgenoten elkaar kennen, contact maken en elkaar durven aan te spreken op ongewenst gedrag is geoperationaliseerd met behulp van de bekende indicator voor de sociale cohesie. Deze variabele is berekend voor de volwassen inwoners van de wijk. De aanname is hier dat volwassen inwoners van buurten met een lage sociale cohesie niet geneigd zijn om jongeren in de buurt direct aan te spreken op ongewenst of overlastgevend gedrag, maar in plaats daarvan vaker zullen klagen over overlast door groepen jongeren. Omdat sociale cohesie slechts één aspect van de te meten situatie is is deze aangevuld met de antwoorden van volwassenen op de vraag in hoeverre zij anderen in hun buurt durven aan te spreken op ongewenst gedrag.

7.2. Hangjongeren: vrijetijdsbesteding?

Door veranderingen in het denken over de scheidslijn tussen 'werk- en privésfeer' en de hieruit voortvloeiende veranderingen op de arbeidsmarkt beschikken mensen tegenwoordig over steeds meer vrije tijd. Geldt de term "vrijetijdssamenleving" (Sabbe, 2007) al voor volwassenen, des te meer gaat zij op voor jongeren. Na aftrek van tijd voor persoonlijke verzorging (o.a. slapen, eten, etc.), school, studie of werk blijft er nog een aanzienlijke hoeveelheid tijd over om (vrij) op te vullen (zie ook Hoofdstuk 4). Grofweg kan deze vrijetijdsinvulling in twee categorieën worden ingedeeld: geïnstitutionaliseerde vormen van vrijetijdsbesteding, zoals bijvoorbeeld in het verenigingsleven, en niet-geïnstitutionaliseerde (vrije) vormen ervan, zoals spelen, televisie kijken en op straat rondhangen. Geïnstitutionaliseerde vormen van vrijetijdsbesteding staan traditioneel in een positief daglicht; men verbindt hen met 'mooie' begrippen als ontwikkeling, participatie, meedoen etc. Tijdsbesteding buiten club of vereniging beziet men negatief en associeert men met luihuid, afkerigheid van de samenleving en (soms) overlast. De nadruk die vaak vanuit de overheid wordt gelegd op het verhogen van de deelname aan geïnstitutionaliseerde vormen van vrijetijdsbesteding, bijvoorbeeld via het jeugd- en/of jongerenwerk, is hier exemplarisch voor.[20]
Binnen de wetenschappelijke disciplines die jongeren en hun gedrag onderzoeken lijkt een herwaardering aan de gang van sommige niet-geïnstitutionaliseerde vormen van vrijetijdsbesteding, waaronder het 'rondhangen op straat' (zie o.a. RMO, 2008; SCP, 2002). Straatvertier binnen een zelfgekozen groep blijkt voor veel jongeren belangrijk in het verwerven van een eigen identiteit. In zo'n groep kunnen jongeren zonder toezicht van volwassenen uitproberen hoe relaties aan te gaan met leeftijdsgenoten, hoe zelf iemand te worden. Veel jongeren ervaren binnen de groep vormen van steun, die volwassenen hun niet kunnen bieden. De straatgroep helpt hen om losser te komen van hun ouders en van andere 'betekenisvolle volwassenen'. Groepsvorming kan uiteraard ook formeel verlopen, bijvoorbeeld binnen de schoolomgeving of binnen georganiseerde vormen van vrijetijdsbesteding. Het zelfgevormde karakter van de jongerengroep / hanggroep biedt jongeren echter iets dat in clubs of verenigingen minder gebeurt: de mogelijkheid om te experimenteren met mechanismen van in- en uitsluiting; met wie er bij de groep mag en wie niet en met wie hun leider wordt (Sabbe, 2007). Het rondhangen met je vrienden kan in sommige gevallen uitlopen op agressief of zelfs crimineel gedrag; de groep wordt dan een 'gang'. Zulk demonstratief vertoon is veelal uiting van een experimenteerdrang die ook bij de fase van het jong-zijn hoort; het verdwijnt in het algemeen als de betreffende jongeren wat ouder worden (RMO, 2008). Rotzooi trappen als onderlinge uitdaging tot stoerheid gaat meestal over, maar niet bij allemaal. Wanneer jongeren in hun alternatieve experimenteergedrag over de schreef gaan kan dit tot overlast leiden bij groepen bewoners die meer in de pas blijven.

Bij rondhangen speelt locatie bovendien een belangrijke rol. Als op straat hangen een manier is om je te onttrekken aan het toezicht van volwassenen, ligt het voor de hand dit te doen op plekken die nog niet door volwassenen zijn 'ingenomen'. Dit kan bijvoorbeeld een lokaal jongerencentrum zijn of een skatebaan, maar meer voor de hand liggend zijn bepaalde 'eigen' plekken in de openbare ruimte in de eigen buurt. Door de hangfunctie die deze jongeren aan de vrije plekken toedichten geven zij deze openbare ruimte een heel andere functie dan veel volwassenen, die – ook in onze gemeente - zulke ruimte primair als doorgangsgebied hanteren en die juist hun privéruimte gebruiken om voor langere tijd te verblijven[21] (Bakker, 2008). Groepjes jongeren eigenen zich een plek, soms symbolisch - bijvoorbeeld met graffiti, en soms tot overlast van anderen - heel letterlijk en fysiek toe. Volwassenen, die deze delen van de openbare ruimte ook willen / moeten gebruiken, kunnen zich bedreigd voelen door de daar vertoevende jongeren en zich gaan ergeren aan de (in hun ogen) oneigenlijke bezetting van 'de straat' (Sabbe, 2008; Martineau, 2006).

Dit contrast doorzien in de omgang van volwassenen en jongeren op straat biedt een aanknopingspunt voor een ander zicht op het 'probleem van de hangjongeren': ervaren overlast als uiting van de botsende claims die zowel volwassenen als jongeren leggen op de (beperkt beschikbare) openbare ruimten: pleintje, straat, plantsoen of achterom.

[20] Zie bijvoorbeeld de Haarlemmermeerse nota 'Jeugd- en onderwijsbeleid 2008 – 2011': uitvoeringsprogramma vrije tijd.

[21] Hier nemen wij alvast een voorschot op de (nog te verschijnen) publicatie Kijk op de Wijk 3 waarin de omgang van volwassenen met de openbare ruimte nader zal worden onderzocht.

7.3. Het ‘probleem van de hangjongeren’

In Haarlemmermeer bestaan er fikse verschillen in de door volwassenen ervaren overlast van groepen jongeren. In groeikernwijken van Hoofddorp, zoals Bornholm, Toolenburg en Overbos, ervaren meer volwassenen overlast dan elders (zie paragraaf 7.1). In paragraaf 7.1 bleek dat het aantal hangjongeren, de mate van overlastgevend gedrag en van sociale samenhang de verschillen in ervaren overlast niet of nauwelijks konden verklaren. In de paragraaf hierna keerden we het perspectief om en keken we naar de beleving van de rondhangende jongeren zelf. De wisseling van perspectief leidde tot het inzicht dat de ervaren overlast ook uitdrukking kan zijn van botsende aanspraken tussen volwassenen en jongeren op de openbare ruimte. Beide groepen leggen heel eigen claims op de uiteindelijk gezamenlijk te gebruiken openbare ruimte. Ontstane irritaties en botsingen kunnen leiden tot klachten aan het adres van veronderstelde toezichthouder en probleemoplosser: de lokale overheid. Naarmate de beschikbare open ruimte in een woongebied beperkter is, groeit wellicht de kans op botsingen tussen verschillende groepen in dit woongebied.

Deze druk op de openbare ruimte is in dit onderzoek geoperationaliseerd met behulp van de indicator: ‘inwoners per vierkante kilometer’ (bevolkingsdruk). Woongebieden met een hoog aantal inwoners per vierkante kilometer beschikken over minder openbare ruimte. In dunner bebouwde en bevolkte gebieden beschikken de wijkbewoners over meer vrije ruimte.

Figuur 7.3: Bevolkingsdruk per woongebied

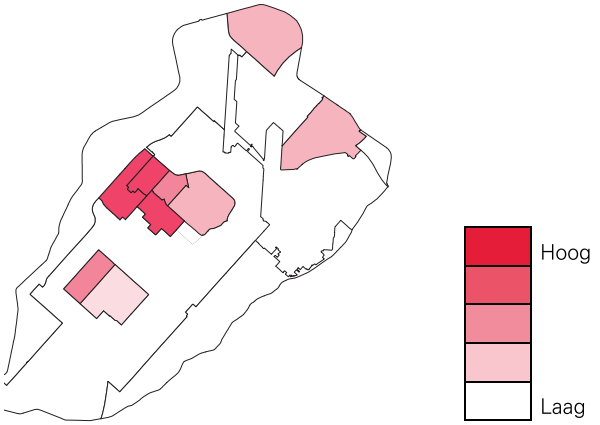

Bron: Bevolkingsstatistiek, Haarlemmermeer, 2009.

Figuur 7.4: Verband tussen ervaren overlast en bevolkingsdruk[23]

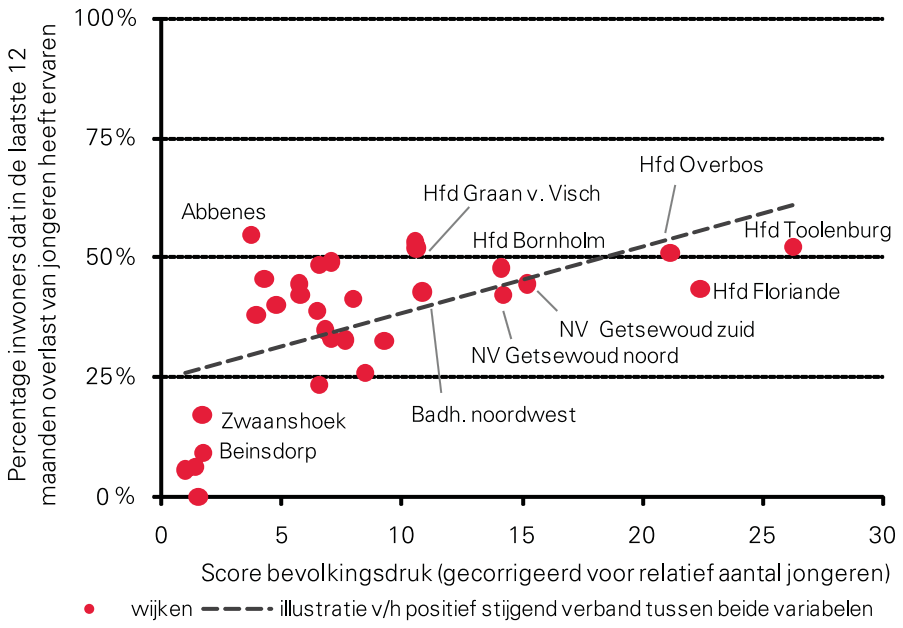

Bron: Inwonersenquête, Haarlemmermeer, 2009.

De verschillen in bevolkingsdruk per wijk kunnen de diversiteit in ervaren overlast beter verklaren dan de eerder onderzochte variabelen. Deze benadering van het vraagstuk levert niet alleen nieuwe maar ook meer inhoudelijke informatie op. Overlast die volwassenen ondervinden van groepen jongeren in hun wijk kan voor een deel worden geïnterpreteerd door het probleem te benaderen als een strijd tussen verschillende groepen in de samenleving om een schaars beschikbaar goed. Beide groepen hebben hun eigen behoeften in de openbare ruimte en leggen een legitieme claim op het gebruik van deze ruimte. In wijken met hoge bevolkingsdruk en bijgevolg steeds minder vrije ruimte is de rivaliteit van zulke plekken een belangrijk aandachtspunt voor de overheid.

Een van de klassieke taken van de overheid is het compenseren van verdelingseffecten (Bovens e.a., 2007). De verdeling van schaars beschikbare goederen verloopt in de samenleving bijna altijd scheef. Sommige leden van die samenleving weten beter dan anderen beslag te leggen op de beperkt beschikbare goederen[24], waardoor anderen hier niet meer van kunnen profiteren. De overheid herverdeelt een gedeelte van deze goederen, bijvoorbeeld door middel van het belastingsysteem, over de groepen die niet of minder kunnen meeprofiteren.[25] In een recent advies suggereert de Raad voor Maatschappelijke Ordening een dergelijke aanpak voor de openbare ruimte: door in het ontwerp daarvan bewust rekening te houden met de diverse gebruikerswensen van andere, veelal minder mondige groepen, zoals jongeren. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het creëren van fysieke en sociale ruimte voor (niet-overlastgevend) hanggedrag. De overheid kan vervolgens grenzen stellen aan wat acceptabel is in deze ruimtes door het opstellen en handhaven van regels. Maar ze kan ook de interactie tussen ouderen en jongeren stimuleren; beide groepen zullen zich toleranter tegenover elkaar opstellen en dit zal de handhavende functie van de overheid minder noodzakelijk maken (RMO, 2008).

[23] De puntenwolk/spreidingsdiagram in Figuur 7.4 illustreert het verband tussen twee reeksen gegevens: a. het %inwoners dat overlast ervaart en b. de bevolkingsdruk in de wijk. De puntenwolk suggereert een lineair verband. D.w.z. dat een toename van de bevolkingsdruk in een wijk waarschijnlijk gepaard zal gaan met een toename van het % klachten in de wijk. Dat het verband niet perfect is en de puntenwolk/ de wijken niet exact samenvallen met de trendlijn geeft aan dat bevolkingsdruk niet de enige factor is dat met overlast samenhangt.

[24] 'Goederen' wordt hier in de brede zin van het woord gebruikt en omvat hier dus o.a. de beschikbare openbare ruimte.

[25] Het 'waarom' van deze herverdeling is vaak politiek / ideologisch ingekleurd, bijvoorbeeld vanuit rechtvaardigheids- of liefdadigheidsoogpunt, maar ook vanuit pragmatiek of sociale mobiliteit.

7.4. Conclusies

Wat in eerste instantie de eigenlijke oorzaak lijkt van het hangjongerenprobleem - wangedrag van jeugdigen - blijkt bij nadere analyse genuanceerder te liggen. Die 'problematische hangjongeren' blijken minder eenvoudig te duiden dan veelal wordt gedacht. Onderzoeken, die het 'aantal jongeren in de wijk' puur getalsmatig als indicator gebruiken voor jeugdoverlast, lijken een overzichtelijk beeld te geven van de risico's in verschillende wijken (zie bijvoorbeeld de publicatie Stadsfoto Haarlemmermeer 2009). Met hun simpele weergave verhullen zij evenwel andere factoren die het meerdimensionale verschijnsel beter kunnen verklaren. Het resultaat van ons onderzoek laat namelijk zien dat er uiteenlopende factoren meespelen:

- Verschillen in opvattingen over het gebruik van de openbare ruimte
- Subjectieve nuances in het ervaren van ergernis
- Hoge bevolkingsdruk in verdichte wijken met claims van verschillende groepen op de schaarse open ruimte in de wijk
- Verschillen tussen uiteenlopende generaties volwassenen en binnen jeugdige subculturen

De relativering die we in dit hoofdstuk aanbrengen dient niet om het 'hinderlijk onaangepast' of soms zelfs 'schofterig gedrag' van sommige groepen jongeren goed te praten. Evenmin willen we de klachten van volwassenen afdoen als 'intolerant gezeur'. We beogen nieuwe aanknopingspunten te bieden om het complexe interactiepatroon tussen jongeren en volwassenen te onderzoeken en vervolgens beleidsmatig te benaderen. Oog voor verschil in beleving van de betrokken groepen en voor meer indicatoren dan 'het aantal jongeren in een wijk' opent bovendien een breed scala aan beleidsmaatregelen. Die kunnen meer gericht, specifieker en dus effectiever zijn dan de standaard algemene beleidsoplossingen die een mono-causaal onderzoeksresultaat voorspiegelt. Naarmate men meer kennis over de lokale Haarlemmermeerse samenleving benut bij onderzoek naar jeugdig wangedrag des te meer kanten en nuances van dit dubbelverschijnsel - overlast of vrijetijdsbesteding - zichtbaar worden. In een gemeente zoals de onze met verschillende type wijken en daarbij horende vormen van stedelijkheid, met uiteenlopende leeftijdsgroepen en jongerenculturen is rekening houden met variatie en complexiteit bij beleidsontwikkeling een 'must'.

8

Tijd voor jeugd in Haarlemmermeer: nieuwe perspectieven op de leefsituatie van jongeren.

CONCLUSIES EN SIGNALEN

- De gemeente Haarlemmermeer is demografisch jong en zal dat in de toekomst ook blijven. De aantrekkingskracht die onze woningvoorraad - en de sortering daarbinnen - uitoefent op jonge gezinnen met kinderen in de Randstand is hier debet aan.

- De continue instroom van kinderen en jongeren in de nieuwere wijken zorgt elke tien jaar voor omslagen in de heersende leeftijdsgroep in de wijk. Kinderrijke wijken veranderen schoksgewijs per decennium in wijken met veel opgroeiende pubers.

- De meeste kinderen en jongeren groeien op in betrekkelijke welvaart en welzijn. Een kleine groep derft kansen bij de eerste groei en ontwikkeling. De verschillen in ontwikkelingskansen van jongeren tussen wijken blijken in onze gemeente toch aanzienlijk. Het grootste contrast is zichtbaar tussen Graan voor Visch/Zwanenburg enerzijds, en Badhoevedorp anderzijds. Jongeren in Zwanenburg en Graan voor Visch worden - door de mindere sociaaleconomische gezinssituatie en de beperkte aansluiting van de openbare buitenruimte op de behoeften van de jeugd - minder gestimuleerd tot ontplooiing dan hun leeftijdsgenoten in Badhoevedorp.

- Verschillen in ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren zijn zoals reeds bekend te verklaren uit diversiteit in opleidingsniveau van de ouders, huishoudinkomen en eigen onderwijstype van de jongere. Nieuw, maar ook relevant voor een gemeente als de onze, met zulk uiteenlopende soorten openbare ruimte, is dat behalve sociale, ook ruimtelijke kenmerken van de wijk de ontwikkelingskansen van kind of jongere bepalen. Kinderen van laagopgeleide ouders met een smalle beurs brengen meer tijd buiten op straat door. Juist voor hen is een verzorgde doch voor jongeren aantrekkelijk ingerichte ruimte voor spelen, verblijf en ontmoeting een belangrijke, onderwijs aanvullende, ontwikkelingsstimulans. De wijk Overbos komt verrassend goed uit de analyse. Hoewel deze Hoofddorpse wijk sociaaleconomisch kwetsbaar is, is de ontwikkeling van de jeugd – met name fysiek en cognitief – positiever dan in Graan voor Visch en Zwanenburg. Mogelijk heeft dit verband met het grote gebruik van de openbare ruimte als sport-, speel- en ontmoetingsplaats.

- Kinderen van hoger opgeleide ouders hebben een strak georganiseerde vrije tijd. Zij brengen die vaak door onder toezicht van ouders of professionals. De flexibiliteit in hun vrije tijd is gering. Zij besteden minder tijd aan contacten met anderen en zijn minder buiten op straat aan te treffen. Deze kinderen krijgen minder ruimte om hun vrije tijd naar eigen keuze in te delen, om buiten rond te hangen of om met hun leeftijdsgenoten met vallen en opstaan te experimenteren op weg naar volwassenheid.

- Onze gemeente met haar diversiteit in leefstijlen vergt dus ook in het jeugdbeleid aandacht voor verschillen tussen wijken en kernen. Zowel het vrijetijdsaanbod voor jongeren als de mogelijkheden om buiten in de openbare ruimte te verblijven dienen te passen bij de tijdsbestedingspatronen van deze onderscheiden groepen jongeren.

- Er valt in de analyse ook nog een tweede duidelijk onderscheid op in tijdsbesteding: jongens en meisjes besteden hun vrije tijd anders. Jongens hangen vaker met hun vrienden buiten of spelen in hun eentje computerspelletjes. Meisjes zijn vaker thuis actief en onderhouden hun sociale contacten – bellen met vriendinnen - vanuit huis.

- De groep jongens die veel buiten verblijft heeft een heel flexibel tijdsbudget. Hun vrijetijdsbesteding is soms - vanwege ervaren overlast – gebaat bij meer supervisie. Een belangrijk signaal uit de analyse is dat vrijetijdsproblematiek bij jongens – omdat die zich veelal buiten op straat voortdoet - eerder waarneembaar is dan bij meisjes. Verveling en isolement in het vrijetijdsdeel van de tijdbesteding kan bij meisjes langer verborgen blijven dan bij jongens.

- Jongeren rond de 16 jaar die net aan het uitgaansleven beginnen zijn ontevreden over het aanbod in Haarlemmermeer. Voor een deel van hen bieden jongerencentra geen alternatief omdat in het opkomend publiek bepaalde groepen - van een andere leeftijd of met een heel eigen ‘cultuur’ - te sterk domineren. Voor de groep jongvolwassenen is het aanbod minder een probleem omdat zij wel naar de omliggende steden kunnen trekken.

- In de leeftijdgroepen van 12 tot 18 blijkt het uitgaansleven zeer gedifferentieerd. Elke groep jeugdigen prefereert zijn eigen sound. Muziek voorspelt beter wie welke plek zal bezoeken dan afstand of toegangsprijs. De jongerencentra blijken voor slechts een heel specifiek publiek aantrekkelijk.

- Door verschillen in demografische samenstelling en ontwikkeling en door sociaal-economische contrasten stelt de jeugd, die uit verschillende leeftijds- en leefstijlgroepen bestaat, navenant uiteenlopende eisen aan de woonomgeving; dit vraagt om een meer gedifferentieerde ontworpen en beheerde openbare ruimte dan nu het geval is.

- De veronderstelling dat compacte wijken minder kindvriendelijk zouden zijn, gaat in onze gemeente niet altijd op. Daarvoor zijn onze woongebieden te divers van aard. De grotere woonwijken in Hoofddorp en Nieuw-Vennep vormen - ondanks een relatief hogere bebouwingsdichtheid - een gunstig speelklimaat voor jonge kinderen. De verkeersluwe opzet van deze wijken draagt hieraan bij.

- In minder dichtbebouwde woongebieden wordt de aantrekkelijkheid van de woonomgeving voor kinderen vooral verstoord door ontoegankelijkheid, verkeersonveiligheid of niet adequate inrichting.

- Onderzoeken, die het 'aantal jongeren in de wijk' puur getalsmatig als indicator gebruiken voor jeugdoverlast lijken een overzichtelijk beeld te geven van de risico's in verschillende wijken. Met hun versimpelde weergave verhullen zij evenwel andere factoren die het meerdimensionale verschijnsel beter kunnen verklaren. Het resultaat van ons onderzoek laat namelijk zien dat er uiteenlopende factoren meespelen:
  - Verschillen in opvattingen over het gebruik van de openbare ruimte
  - Subjectieve nuances in het ervaren van ergernis
  - Hoge bevolkingsdruk in verdichte wijken met claims van verschillende groepen op de schaarse open ruimte in de wijk
  - Verschillen tussen uiteenlopende generaties volwassenen en binnen jeugdige subculturen

- De bebouwings- en bevolkingsdichtheid in de wijk blijkt een van de beter voorspellende factoren van jeugdoverlast in de wijk.

- De leeftijdsopbouw van onze bevolking is en blijft in continue beweging. Inzicht in toekomstige toe- of afname van kinderen en jongeren in de wijken biedt de mogelijkheid om tijdig te anticiperen op voorzieningen- behoefte en eventuele sociale 'bottlenecks'.

- Aangezien de omvang en samenstelling van de jeugd in een aantal wijken zullen veranderen, dient de openbare ruimte dusdanig ingericht dat aan de veranderende behoeften van de jeugd wordt voldaan.

- De openbare ruimte in de wijken Floriande en Getsewoud, waar kinderen in alle leeftijdsklassen nog (flink) zullen toenemen, vraagt daarom extra aandacht.

9

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

Dit onderzoek naar de leefsituatie van de jeugd in Haarlemmermeer is gebaseerd op een schriftelijke enquête, gehouden in april-mei 2009, onder de drie leeftijdsgroepen: 8 t/m 11, 12 t/m17 en 18 t/m 24. Tot de leeftijdsgroep 18 t/m 24 rekenen wij uitsluitend thuiswonende jongeren. Uitwonende 18 t/m 24-jarigen zullen zichzelf immers meer als 'volwassen' dan als 'jeugdig' beschouwen.
De vragenlijsten bevatten voor alle jongeren in beginsel dezelfde thema's en vragen, maar de inhoud ervan is wel degelijk toegesneden op de verschillende leeftijdsgroepen. De vragenlijst voor de jongste kinderen hebben we de ouders of verzorgers laten invullen. Die voor de 12 t/m 24 jarigen hebben we uiteraard de jongeren zelf laten invullen.

9.1. De steekproef

Voor dit onderzoek is de steekproefindeling gebaseerd op het stedelijkheidskarakter van wijken en kernen en op het aantal kinderen en jongeren dat er woont. Aangezien de meest recente wijken ook het meest kinderrijk zijn, presenteren we de onderzoeksresultaten op basis van de volgende gebiedsindeling. Dit houdt in dat de groeikernen en de Vinex-wijken apart gepresenteerd worden.

- Hoofddorp groeikernen (Bornholm, Overbos en Toolenburg)
- Hoofddorp Floriande
- Hoofddorp overig
- Nieuw-Vennep Getsewoud
- Nieuw-Vennep overig
- Zwanenburg
- Badhoevedorp
- middengebied
- oostelijke kernen
- westelijke kernen

9.2. Respons

Onder kinderen van 8 t/m 11 jaar zijn ruim 2.800 vragenlijsten uitgezet. Hiervan zijn 1.240 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd (43,9%).

Onder jongeren van 12 t/m 17 jaar zijn 3.400 vragenlijsten uitgezet. Hiervan zijn 1.390 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd (40,9%).

Tabel 9.1: aantal vragenlijsten en respons 8-11 jarigen

Gebiedsindeling	Aantal uitgezette vragenlijsten	Respons	Respons %
Hoofddorp Bornholm, Overbos en Toolenburg	420	200	47,6
Hoofddorp Floriande	320	137	42,8
Hoofddorp overig	410	165	40,2
Nieuw-Vennep Getsewoud	340	152	44,7
Nieuw-Vennep overig	300	126	42,0
Zwanenburg	160	66	41,3
Badhoevedorp	230	114	49,6
Middengebied	150	58	38,7
oostelijke kernen	186	85	45,7
westelijke kernen	310	137	44,2
Totaal	**2826**	**1240**	**43,9**

Tabel 9.2: aantal vragenlijsten en respons 12-17 jarigen

Gebiedsindeling	Aantal uitgezette vragenlijsten	Respons	Respons %
Hoofddorp Bornholm, Overbos en Toolenburg	490	219	44,7
Hoofddorp Floriande	325	141	43,4
Hoofddorp overig	530	212	40,0
Nieuw-Vennep Getsewoud	316	114	36,1
Nieuw-Vennep overig	390	175	44,9
Zwanenburg	200	65	32,5
Badhoevedorp	280	111	39,6
Middengebied	190	83	43,7
oostelijke kernen	250	118	47,2
westelijke kernen	430	152	35,3
Totaal	**3401**	**1390**	**40,9**

Aan jongeren van 18 t/m 24 jaar zijn 2.773 vragenlijsten verzonden. Hiervan zijn 648 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd. De respons is bij deze leeftijdsgroep lager (23,4%).

Tabel 9.3: steekproef en respons (%) thuiswonende jongeren van 18 t/m 24 jaar per gebied

Gebiedsindeling	Aantal uitgezette vragenlijsten	Respons	Respons %
Hoofddorp Bornholm, Overbos en Toolenburg	450	115	25,6
Hoofddorp Floriande	220	58	26,4
Hoofddorp overig	470	106	22,6
Nieuw-Vennep Getsewoud	190	44	23,2
Nieuw-Vennep overig	343	96	28,0
Zwanenburg	170	42	24,7
Badhoevedorp	190	30	15,8
Middengebied	160	35	21,9
oostelijke kernen	220	47	21,4
westelijke kernen	360	75	20,8
Totaal	**2773**	**648**	**23,4**

9.3. Weging en ophoging van de respons

De respons neemt af met de leeftijd en fluctueert per gebied. Daarom is de respons van kinderen en jongeren gewogen naar leeftijd, geslacht en wijk. Deze weging biedt de mogelijkheid om voor wijken en kernen apart te analyseren.

9.4. Hulpmiddelen bij de analyse

Om complexe analyses te vereenvoudigen zijn een aantal variabelen samen genomen in schalen en constructen.

Vrijetijdsbesteding

Voor de analyse van de vrijetijdsbesteding zijn de volgende categorieën gebruikt:

Actief Organisatie = tijd besteed aan:
Zang-, muziek- of toneelvereniging, of schoolband
Sportvereniging
Scouting
Hobbyvereniging
Overige vereniging(en) of organisatie(s)

Sociale Contacten = tijd besteed aan:
Thuis vrienden ontmoeten
Bellen, sms'en
Buiten vrienden ontmoeten
Internetgebruik: Sociale contacten (mail, messenger, profielsites)

Actief Thuis = tijd besteed aan:
Muziekinstrument bespelen
Schrijven/dichten
Tekenen/schilderen
Toneel spelen
Dansen/ballet
Dieren/planten verzorgen
Lezen

Spelen = tijd besteed aan:
Spelen (bv. poppen, Lego)

Media[26] = tijd besteed aan:
Televisie kijken
Computerspelletjes
Internetgebruik: Vermaak (surfen, muziek, films, spelletjes)
Internetgebruik: Informatie (nieuws, huiswerk andere informatie)
Internetgebruik: Anders

Luieren = tijd besteed aan:
Luieren, niets doen

Voor alle activiteiten is gevraagd naar hoeveel tijd aan de activiteit besteed is. De besteedde tijd is als volgt ingedeeld:

- Minder dan een half uur per dag
- Een half uur tot een uur per dag
- Een uur tot twee uur per dag
- Twee tot drie uur per dag
- Drie tot vier uur per dag
- Meer dan vier uur per dag

Openbare ruimte

Intensiteit gebruik openbare buitenruimte buurt
Hoe vaak maak je gebruik van speel-, sport of ontmoetingsplekken in jouw buurt?
Hoe vaak verblijf je na schooltijd buiten in jouw eigen buurt?

Waardering openbare buitenruimte buurt
Ik vermaak me goed in mijn buurt.
Ben je tevreden met de speel-, sport- of ontmoetingsplekken in jouw buurt?
De speel-, sport- of ontmoetingsplekken sluiten goed aan bij mijn leeftijd.
In mijn buurt zijn voldoende mogelijkheden om leuke dingen te doen.

Vriendschappelijke contacten in de openbare buitenruimte buurt
Mijn vrienden en vriendinnen wonen in mijn buurt.
Ik ontmoet mijn vrienden en vriendinnen in mijn buurt op straat.
Mijn buurt is de plek om mijn vrienden te ontmoeten.

[26] Muziek luisteren is in deze analyse niet meegenomen omdat dat vaak naast een andere activiteit wordt gedaan (multitasking).

10. Begrippenlijst

- **Anderhalfverdienermodel / anderhalfverdieners:** huishoudsituatie waarbij 1 van de partners voltijd werkt (35 uur of meer) en de andere partner een deeltijdbaan vervult (12-34 uur).
- **Arbeidsparticipatie:** Het hebben van een betaalde baan voor ten minste 12 uur per week.
- **Bevolkingsdruk:** het aantal inwoners per vierkante kilometer.
- **Construct:** begripsmatig, los van de werkelijkheid opgebouwd, maar bruikbaar om grote aantallen feiten te ordenen of samen te vatten. Soms als synoniem gebruikt voor model.
- **Demografische samenstelling:** samenstelling van de bevolking naar verschillende variabelen, o.a.: geslacht en leeftijd.
- **Bebouwingsdichtheid:** aantal flats / gestapelde woningen per hectare in een woongebied.
- **Huishoudensdichtheid:** aantal huishoudens per vierkante hectare in een woongebied.
- **Kinderdichtheid:** het aantal kinderen per 100 huishoudens in een woongebied.
- **Eenoudergezin:** 1 ouder / verzorger en 1 of meer kind(eren)
- **Tweeoudergezin:** 2 ouders / verzorgers en 1 of meer kind(eren).
- **Genotsmiddelen:** consumptie van alcohol, rookwaar en / of softdrugs.
- **Huishoudinkomen:** gemiddeld besteedbaar jaarinkomen (bruto inkomen minus belastingen en heffingen) van een huishouden. In deze publicatie: laag: minder dan 33.000 euro per jaar / hoog: meer dan 36.000 euro per jaar.
- **Jeugd / jongeren (in deze publicatie):** Bij ouders / verzorgers wonende inwoners van de gemeente Haarlemmermeer van 8 tot en met 24 jaar. Deze groep is verdeeld in drie leeftijdscategorieën: 8 t/m 11 jaar, 12 t/m 17 jaar, 18 t/m 24 jaar.
- **Openbare ruimte:** de directe woon- en leefomgeving van de jeugd waarin zij verblijven, spelen, elkaar ontmoeten of zich verplaatsen (bijvoorbeeld: (school) plein, straat, weg naar school, (sport)veld, hangplek)
- **Rondhangen:** buiten op straat verblijven om vrienden en vriendinnen te ontmoeten.
- **Sociaal minimum:** het bedrag dat een huishouden ten minste nodig heeft om in het levensonderhoud te voorzien. Per 01-01-2010 is dit voor gehuwde / samenwonende huishoudens ongeveer 23.500 euro (exclusief vakantietoeslag). Huishoudens die zich 'rond het sociaal minimum' bevinden verdienen maximaal 120% van het sociaal minimum.
- **Sociaaleconomische klasse (in deze publicatie):** classificatie van het huishouden op basis van de hoogst voltooide opleiding van de ouders / verzorgers in combinatie met het huishoudinkomen.
- **Sociale cohesie:** De mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijke leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving.
- **Tweeverdienermodel / tweeverdieners:** huishoudsituatie waarbij beide partners voltijd werken (35 uur of meer).

- **Uitgaan:** bezoek van discotheek, café / kroeg, film, theater of concert.

- **Volwassenen:** alle op zichzelf wonende inwoners van 18 jaar of ouder.

- **Vrije tijd:** resterende tijd (per week) na aftrek van tijd voor betaald werk, onderwijs, huishoudelijke verplichtingen, reizen en persoonlijke verzorging.

- **Vrijetijdssamenleving:** samenleving waarin inwoners steeds meer vrije tijd krijgen, o.a. als gevolg van veranderende ideeën over werk (40- / 32-urige werkweek, deeltijd).

- **Wijktype:** clustering van woongebieden op basis van bouwperiode, stedenbouwkundig concept en mate van groei. Verondersteld wordt dat tijdgeest, schaal en bouwperiode van invloed zijn op zowel de fysieke als de sociale ontwikkeling van woongebieden.

11. Overzicht gebruikte literatuur en data

11.1. Literatuur

- Bakker, J. (2008), Welkom in Megapolis, denken over wonen, stad en toekomst. Amsterdam: Uitgeverij Atlas.
- Beunderman, J. & G. Urhahn (2009), 'Heerlijke inbreuk –Jane Jacobs en de spontaniteit van de stad' in: S. Franke & G-J. Hospers De Levende stad. Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs. Amsterdam: SUN, 107-121.
- Blokland, T. (2009), 'Van ogen op straat naar oog voor elkaar – Jacobs' these en sociale veiligheid' in: S. Franke & G-J. Hospers De Levende stad. Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs. Amsterdam: SUN, 95-106.
- Bovens, M. e.a. (2007), Openbaar bestuur, beleid, organisatie en politiek. Amsterdam: Kluwer.
- CBS, Centraal Bureau voor de Statistiek (2007) L. Kösters & F. Otten, "Krappe beurs als erfenis". Den Haag: CBS.
- Dorsselaer, S. (2007), 'Roken, alcohol- en cannabisgebruik' in: S. Dorsselaer e.a. HBSC 2005 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland. Utrecht: Trimbos Instituut, 63-75.
- Driessen, G. (2004), 'Gezinsomstandigheden, opvoedingsfactoren en sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen'. Artikel Onderwijs Research Dagen, 9-11 juni.
- Dronkers, J. (2002), 'Bestaat er een samenhang tussen echtscheiding en intelligentie?', Mens en Maatschappij, vol. 77, 25-42.
- Ester, P., H. Vinken & L. van Dun (2002), 'Werken, zorgen en vrije tijd in de eenentwintigste eeuw: Het OSA Toekomst van de Arbeid Survey'. Artikel ten behoeve van het Derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres: 'De diversiteit in levenslopen: consequenties voor de arbeidsmarkt'. Rotterdam, 10 oktober 2002.
- Fischer, T. (2004), 'Onderwijsachterstand door echtscheiding?', Demos, vol. 20, nr. 8, 61-63.
- Fischer, T. & P. M. de Graaf (2001), 'Ouderlijke echtscheiding en de levensloop van kinderen; negatieve gevolgen of schijnverbanden?', Sociale Wetenschappen, vol. 44, nr. 20, 138-163.
- FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling (2008), Jongeren doen mee… ook de moeilijk bereikbare. Een handreiking over jeugdparticipatie voor jongeren- en meidenwerkers. Utrecht: FORUM.
- Franke, S. & G-J.Hospers (2009), 'De actualiteit van Jane Jacobs' in: S. Franke & G-J. Hospers De Levende stad. Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs. Amsterdam: SUN, 7-20.
- Gemeente Haarlemmermeer (2003), 'De gemeente moet gewoon met de jeugd mee doen'. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Gemeente Haarlemmermeer (2007), 'Onderzoek jongerenvoorzieningen Haarlemmermeer'. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Gils, W.S. van (2007), Voltijd werkende paren in Nederland (proefschrift). Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Herweijer, L. (2008), Gestruikeld voor de start. De school voor verlaten zonder startkwalificatie. Den Haag: SCP.

- Hetherington, E. M. (1999), 'Should We Stay Together for the Sake of the Children' in: E. M. E. Hetherington e.a. Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage. A Risk and Resiliency Perspective. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Jylhä, M., e.a. (1986), 'Self-rated health and associated factors among men of different ages', Gerontol, vol. 41, 710-717.
- Karsten, L. E. Kuipers & H. Reubsaet (2001), Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Karsten L. & M. Kroese (2003), Kinderen en de openbare ruimte als sociaal oefenterrein. Amsterdam: RMNO.
- Karsten, L. (2009), 'Kleine burgers in de grote stad – over gelijkheid en verschil in de stedenbouw' in: S. Franke & G-J. Hospers De Levende stad. Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs. Amsterdam: SUN, 81-93.
- Kind & Samenleving (2004), Inventarisatie van bestaand onderzoek omtrent het perspectief van kinderen op de publieke ruimte. Besluitenverslag. Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving in samenwerking met Jeugdwerknet VZW.
- Leppo, M.L., D. Davis & B. Crim (2000), 'The basics of exercising the mind and body', Childhood Ed., vol. 76, 142-147.
- Martineau, E. (2006), "Too much tolerance": Hang-around youth, public space, and the problem of freedom in the Netherlands (proefschrift). New York: City University of New York, faculteit Antropologie.
- Meijnen, W. (2003), Onderwijsachterstanden in basisscholen. Apeldoorn: Garant.
- Meire, J. (2009), 'Literatuurstudie' in: J. van Gils e.a. Buiten spelen! Onderzoek m.b.t. de relatie tussen (on-)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buiten spelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren. Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving in samenwerking met Jeugdwerknet VZW, 31-72.
- Ministerie van Jeugd en Gezin (2009), Onze jeugd van tegenwoordig; Over de leefwereld en de leefstijl van jongeren. Den Haag: Ministerie van Jeugd en Gezin.
- Mudde, L. (2009), 'Tijd voor nieuwe jongerenwerker', VNGMagazine, afl. 29/30 (18 december) 19.
- Naber, P. (2004), 'Vriendschap en sociale cohesie: De rol van leeftijdgenoten in de opvoeding van de jeugd'. Rede uitgesproken bij de aanvaarding als Lector Leefwerelden van de Jeugd aan Hogeschool INHOLLAND te Den Haag op 17 maart 2004.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, RMO (2008), Tussen flaneren en schofferen, een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren (advies 43). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Sabbe, K. (2007), Rondhangen, een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren? (scriptie) Gent: Universiteit Gent.
- Sallis, J. e.a. (1999), 'Effects of Health related Physical Education on Academic Achievement: Project SPARK', Research Quarterly for Exercise and Sport, vol. 70, 127-134.
- Schrijvers, C.T.M. & C.G. Schoemaker (2008), Spelen met gezondheid. Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd. Bilthoven: RIVM.

- SCP, Sociaal Cultureel Planbureau (2002) E. Zeijl e.a., Rapportage jeugd 2002. Den Haag: SCP.
- SCP, Sociaal Cultureel Planbureau (2009) G. Jehoel-Gijsbers, Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen. Den Haag: SCP.
- Team Onderzoek (2007), Kijk op de Wijk 2. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Team Onderzoek (2008a), De Staat van Haarlemmermeer 1. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Team Onderzoek (2008b), De Staat van Haarlemmermeer 1: Trendrapport 2008. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Visscher, S. de & M. Bouverne-de Bie (2005), 'The neigbourhood of children beyond playing: a social-pedagogical perspective'. Artikel voor de OTB conferentie (Delft: 2005).
- Visser, L. (2009), 'De gemeente Haarlemmermeer: The place to be!' (afstudeeronderzoek). Hoofddorp: Hogeschool InHolland.
- Zeijl, E. (2007), 'Gezondheidsgedrag en mediagebruik' in: S. Dorsselaer e.a. HBSC 2005 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland. Utrecht: Trimbos Instituut, 35-43.

11.2. Data

- Centraal Bureau voor de Statistiek (juni, 2009), Statline.
- Gemeente Haarlemmermeer (2009a), Bevolkingsbestand 2009. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer (2009b), Indeling in CBS-wijken en CBS-buurten, GIS-gegevensbestand. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer (2009c), Inwonersenquête 2009: Kijk op de Wijk 3. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer (2009d), Jongerenenquête 2009. Hoofddorp: gemeente Haarlemmermeer.

Woningvoorraad naar bouwperiode

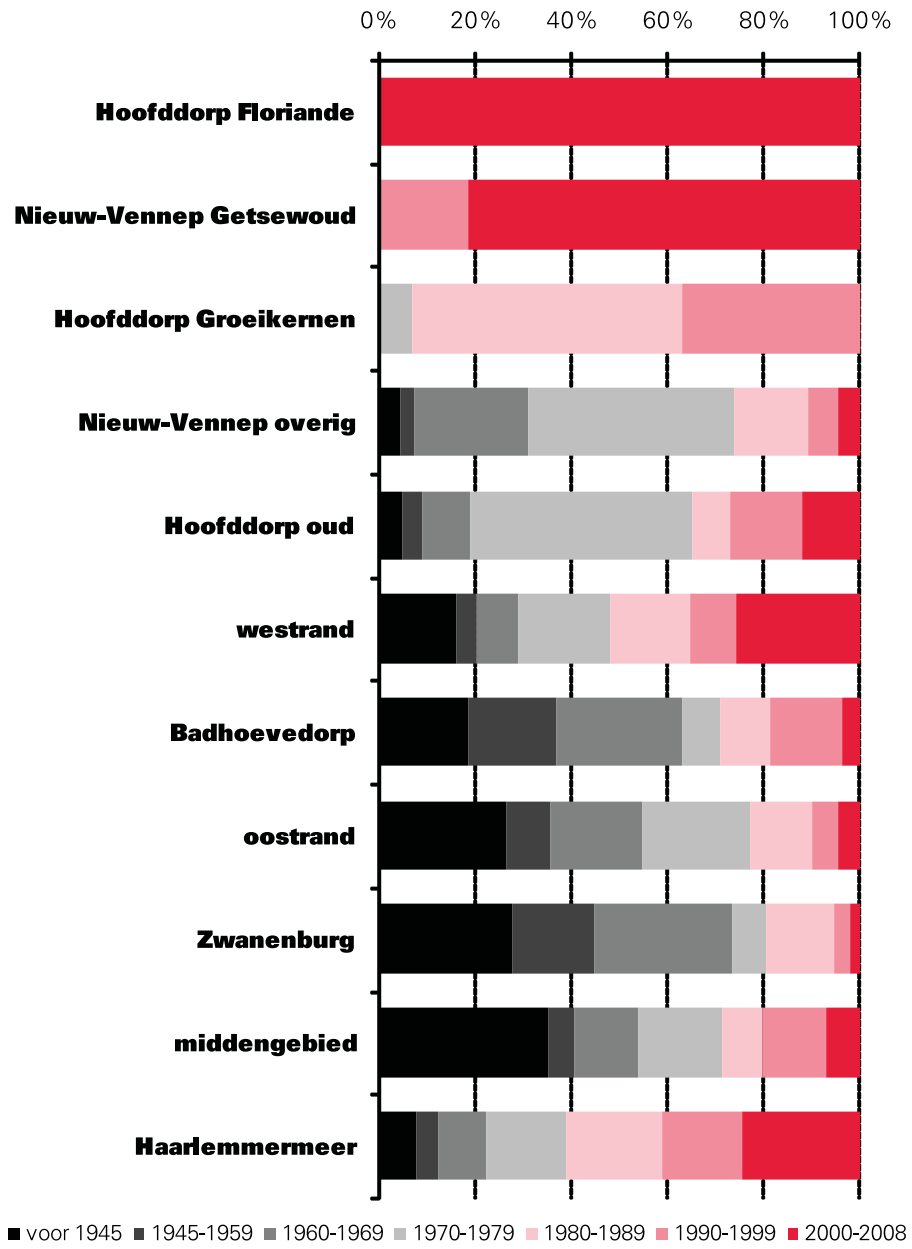

Bron: Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG), Haarlemmermeer, 2009.

Gemeente Haarlemmermeer
Team Onderzoek
Postbus 250
2130 AG Hoofddorp
www.haarlemmermeer.nl/onderzoek

Maart 2010

Foto's
Kees van der Veer
pagina: 2, 8, 16, 26, 35, 42
Josine Voogt
pagina: 54
Archief Haarlemmermeer
pagina: 7, 25, 36, 41, 46, 51, 53, 57, 58